СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

23 (1023), 6—12 червня 2019

Зірвали Новоросію — зупинимо й Малоросію!

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Коли на душі тривога — на гадку приходять дуже прості й водночас надзвичайно глибокі слова з пісні-молитви Теодора Кукурузи: “Щоб тепло оцінити — треба холод відчути, щоб добро зрозуміти — треба зло перебути”. В іншій його пісні з альбому “Тобі” поет робить дуже актуальний у нинішній час докір нації: “Чужому поклоняться, а свого принизять. Таке вже у нас водиться — своїх ненавидять”...

І хоч минуло зовсім небагато часу від знакового в українській долі 21 квітня 2019 року, проте є чимало підстав для тривоги щодо того, чи Україна розвиватиметься як європейська держава, чи стане зоною “украіна” для заробляння грошей з поступовим сповзанням до путінського простору? Це питання викликає також побоювання в Європі.

Польські ЗМІ називали планований на 31 травня візит в Україну для зустрічі з президентом Зеленським міністрів закордонних справ Республіки Польща Яцека Чапутовича та Королівства Швеція Маргота Вальстрьома своєрідною інспекцією людини з-поза системи.

Вони прибули в Україну як представники держав, котрі ініціювали прийняте у Празі 2009 р. на Саміті ЄС Східне партнерство. Це мала бути маленька форма морального відшкодування за провал в 2008 р. ПДЧ з НАТО. Приїзд цих політиків начебто мав бути формою делікатної розвідки, чи не буде ніяких несподіванок під час поїздки В. Зеленського 4—5 червня до Брюсселю на зустріч з керівниками ЄС та НАТО. Якщо справді таке побоювання було, як про це кажуть у Польщі, то воно зумовлене не лише незвичною для європейських еліт поведінкою шостого президента України, а й необхідністю з’ясувати, наскільки він піддається тискові проросійських сил. Вони, на жаль, не покидають наміру змінити вектор розвитку України. Цікавою деталлю тут є опублікований 3 червня у польськомовному путінському рупорі “Sputnik” матеріал з “засторогою”, що візит цей передчасний і шкідливий і для України, і для Європи...

Ще однією цікавою деталлю приїзду міністрів східної ініціативи був практично повний збіг інформації про цю зустріч, вміщеної на сайті президента України і на польському сайті інтернет-видання “Niezależna” (незалежна). “Ми приїхали з міністром закордонних справ Швеції, — сказав після закінчення зустрічі з президентом України керівник польської дипломатії, — щоб висловити нашу підтримку Україні, її суверенітету та територіальній цілісності. Від імені Європейського Союзу ми також висловили нашу підтримку реформам в Україні”.

Оцінюючи зустріч з президентом України, польський міністр сказав: “Висновки позитивні, ми побачили у президента рішучість, бажання провести анонсовані реформи, а також продовження (дотеперішньої) політики (закордонної). Завдання складне, але цей оптимізм, який виходить від президента, наповнює нас деякими надіями на зміни.

Президент України Володимир Зеленський запевнив, що влада в Києві продовжить реформи та інтеграцію з ЄС і НАТО. Президент запевнив, що готовий до реформ, щоб задовольнити очікування українського суспільства”.

На жаль, коментарі польських читачів до цього позивного трактування зустрічі не зовсім позитивні. У них ставиться вимога (навіть з образливими епітетами) до польських урядовців, аби ті домагалися від нового президента України поступок у плані історичної політики, яких поляки не могли домогтися від Петра Порошенка. У тому плані історія президентства дніпропетровського Леоніда Кучми, який був далекий від глибокого розуміння українських історичних процесів загалом і західноукраїнських зокрема, дає підстави для хвилювань, що й Володимира Зеленського тут намагатимуться перехитрити.

А у сегменті внутрішньої політики за два тижні реального президентства вже назбиралося чимало підстав для тривоги. Зокрема заяви, які вже пролунали чи то від Адміністрації президента України, чи від людей, які до обрання Володимира Зеленського президентом країни були його бізнес-партнерами або просто друзями.

Про небезпечні тенденції, що можуть призвести до політичних штормів, вже не вперше після 20 травня заявляє голова Верховної Ради України Андрій Парубій. За його оцінкою, озвученою 31 травня на сесії Верховної Ради, нині Україна увійшла у важкі часи. “В країні, на жаль, відбувається криза, пов’язана з діями Президента, і нещодавнє оприлюднення стенограми (*консультацій президента Зеленського з керівництвом ВР та лідерами фракцій на предмет розпуску парламенту*. — М. Л.) це підтвердило.

Більше того, ми щойно почули, як знову представники президента, члени його команди говорять про те, що необхідно відмінити Закон про мову, відмінити квоти, відмінити декомунізацію, і, на жаль, це сьогодні стає для них звичною політикою. То я хочу сказати від імені і Верховної Ради, і уряду: український народ цього вам не дозволить, земля під вами буде горіти. Ми не дозволимо ні відмінити Закон про мову, ні відмінити квоти, ні відмінити декомунізацію. Український народ десятиліттями йшов до цього, багато синів і дочок України поклали за це своє життя. Тому нам треба гуртуватись перед тими викликами, які стоять перед Україною, треба стояти плече до плеча. І я впевнений: реванш не пройде”.

Закінчення на стор. 3

Микола ГОЛОМША:
«Ідея люстрації була спотворена неуками і політизацією процесу очищення влади»

Тема люстрації — знов у топах новин. Її витягнули зі старої інформаційної шафи загони порохоботів, які свого часу її туди і заховали. “Очищення влади” було модним трендом на початку процесу входження у владу тих, хто лукаво обернув на свою користь результати Революції гідності. Потім люстраційні новини якось вщухли, і це зрозуміло: суспільство побачило, що під молот “революційної помсти” потрапляють часом не зовсім ті люди, які були “рєшалами” за влади Януковича. Більше того — багато хто з них, навпаки, знайшов себе у новій владній вертикалі.

Сьогодні ж — нова хвиля люстраційної істерії, яка виникла через невдоволення суспільства деякими призначеннями президента Зеленського, зокрема щодо глави АП. Питання про те, кого люструвала сама влада Порошенка, а кого залишала “для співпраці”, таким чином набуває неабиякої актуальності, адже досвід показав, що під люстраційними гаслами з державної служби методично вимивалися професіонали.

Сумний досвід має один із найвідоміших “люстрованих” — колишній перший заступник генпрокурора Микола Голомша. Нині правник і впливовий політик, лідер партії “Патріот” стверджує, що Закон про люстрацію колишня влада застосовувала вибірково, а у деяких випадках — необґрунтовано і протиправно. Саме такою є історія звільнення самого колишнього першого заступника генпрокурора, яку він погодився розказати у невідомих раніше деталях.

Закінчення на стор. 2

МІСІЯ МОВИ — ТВОРИТИ ДЕРЖАВУ

4

У ДУХОВНОМУ СВІТІ БАГАТО ЗАГАДОК…

8

“Вплив політики і втручання політичної доцільності містять у собі порушення прав людини і громадянина”.

Микола ГОЛОМША: «Ідея люстрації була спотворена неуками і політизацією процесу очищення влади»

Закінчення. Початок на стор. 1

— Головна інтрига процесу моєї “люстрації” полягає у тому, що я не підпадав під дію Закону “Про очищення влади”, — розповідає Микола Голомша. — Але пан Ярема одразу після приходу Порошенка на посаду президента, мене, так би мовити, люстрував. Я не вважаю це збігом обставин, адже маю давню історію стосунків з Порошенком. Я намагався не згадувати ці тонкощі, зробив це лише раз два роки тому у програмі “Право на владу”... Гадаю, свою роль зіграв той факт, що я керував розслідуванням кримінальної справи, яка лягла в основу скандальної прес-конференції Зінченка (колишній глава секретаріату президента Ющенка) 2005 року, коли він звинуватив Порошенка в системній корупції... Це був дуже гучний корупційний скандал, після якого Ющенко звільнив Порошенка з посади Секретаря РНБО.

— Цікаво. Чим завершилась ця історія? Адже в публічну площину ніякі подробиці не потрапили.

— Вона завершилась, відверто кажучи, у кращих “традиціях”. Мене було відряджено буквально на три дні у Францію, де проходив міжнародний антикорупційний форум. Коли я повернувся, то дізнався, що справу... закрили! І мене більше до неї не допустили.

— Вважаєте, що ця історія могла бути пусковим механізмом Вашого звільнення під виглядом люстрації?

— Річ у тім, що я не бачу жодного приводу застосування до мене Закону “Про очищення влади”. Адже його положення чітко вказують на випадки і умови, за яких він може бути застосований. Відповідно до вимог ч.1, 2 ст.1, очищення влади (люстрація) — це встановлена цим Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Люстрація здійснюється з метою недопущення до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади президентом України Віктором Януковичем, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини. При цьому Закон вказує, що процес люстрації має ґрунтуватись на принципах верховенства права і законності; відкритості, прозорості та публічності; презумпції невинуватості; індивідуальної відповідальності; гарантування права на захист.

У моєму випадку жодних ознак для застосування люстрації не було, а щодо принципів, на яких має ґрунтуватись процес, — про них і не йшлося. Ярема навіть не запросив мене для дачі пояснень. Після подання мною рапорту з поясненням — чому я не підпадаю під дію закону про люстрацію, — він просто узяв і “люстрував”! Тому причина цього вчинку, впевнений, далеко за межами люстраційного закону... Адже прив’язати мене до процесу узурпації влади Януковичем — це просто смішно. До підриву основ нацбезпеки і оборони, тим більше до порушення прав і свобод людей — це нонсенс! Уся моя службова біографія публічна і відкрита, і свідчить про те, що все якраз навпаки...

— Так, з Вами пов’язані розслідування майже всіх найгучніших справ у новітній історії України. Причому переважно до “епохи” Януковича...

— Скажу більше: у всі часи я був у відвертій опозиції до Януковича. Історія мого особистого протистояння почалася ще під час Помаранчевої Революції, коли Янукович намагався сфальсифікувати результати виборів. Я працював заступником генпрокурора і був присутнім на засіданні, де стояло питання про порушення справи відносно Ющенка і Тимошенко і винесено постанови про розгін Майдану. Тоді я публічно відмовився виконувати такі накази і подав у відставку. І заявив по телебаченню, що насправді до кримінальної відповідальності мають бути притягнуті Янукович і Кушнарьов. Перший за фальсифікацію виборів, другий — за сепаратизм. Мій виступ транслювався на Майдані. Отаким був початок серії моїх постійних конфліктів із командою Януковича. Відновився на посаді я вже після Помаранчевої Революції. І на момент “другого пришестя” Януковича був уже заступником генерального прокурора. І мав кілька справжніх воєн із “донецькими”. Зокрема 2007 року, коли президент Ющенко своїм Указом оголосив дострокові парламентські вибори. Генпрокуратура тоді вже була сформована з домінуванням “донецьких”, які вдавалися до відверто маразматичних варіантів: скажімо, видавали висновки про те, що прокуратура не зобов’язана забезпечувати виконання президентських указів, що немає підстав для розпуску парламенту, що кошти на проведення виборів виділені незаконно... Ідіотизму було через край, бо хотіли утримати виконавчу владу в руках Януковича. Я був єдиним, хто на Колегії Генпрокуратури заявив, що процес відповідає вимогам чинного законодавства, після чого мою посаду миттєво скоротили...

Мене відправили працювати прокурором Львівської області, де я пропрацював лише п’ять днів. Відбулася зміна генпрокурора і мене відновили на посаді. Але “високі стосунки” із ПР на цьому не закінчились. Сталася відома спроба захоплення Генпрокуратури “Беркутом” під керівництвом тодішнього міністра внутрішніх справ — махрового “регіонала” Цушка. Саме мій кабінет штурмували служаки Януковича, адже я не виконував накази вже звільненого на той час генпрокурора, якого вони, за звичкою, вважали “легітимним”... Я вимушений був тимчасово переїхати для виконання своїх обов’язків до приміщення Секретаріату президента, доки “еліти” не знайшли згоди і не відновився нормальний процес.

Друга “велика війна” з командою Януковича почалася, коли разом із Валентином Наливайченком я ініціював розслідування Голодомору — геноциду українського народу. Прокуратура, яка у той час знов-таки мала велике домінування представництвом донецького регіону з відповідними прокомуністичними поглядами, звичайно, не погоджувалась із порушенням такої справи. Але ми почали розслідування силами Служби безпеки, яка, без перебільшення, провела титанічну роботу, зібравши докази, яких вистачало для початку судового процесу. І я особисто підписав постанову про скерування справи до суду, попри вказівку по Генпрокуратурі нікому цього не робити. Було отримано історичне судове рішення, де ім’ям України визнавався геноцид українського народу і знищення мільйонів людей сталінським режимом. Звичайно, мені цього не забули... Адже Росія просто шаленіла від такого рішення, і коли Янукович вже був президентом України, він за московською вказівкою на міжнародній арені заявив, що ніякого геноциду не було. Після чого мені запропонували залишити пост заступника генпрокурора. І були нав’язливі пропозиції відкликати підписану мною постанову, аби заднім числом відмінити рішення про визнання геноциду. Я не погодився. Мене понизили, перемістивши на посаду військового прокурора центрального регіону України. Але і на цій посаді, так сталось, я був для “донецьких” постійним джерелом неприємностей. Скажімо, ми заарештували начальника продовольчої служби прикордонних військ — узяли на гарячому, під час отримання хабаря. Друга аналогічна ситуація була навіть кумедною — я спланував арешт Службою безпеки під час отримання хабаря старшого офіцера Міноборони, і це вийшло у день народження міністра оборони Саламатіна... Це випадковості, але “подарунок” вийшов гучним. Скандал також. Після було ліквідовано військові прокуратури як такі...

— Якою ж була логіка Яреми, який люстрував Вас, прирівнявши до тих, хто допомагав Януковичу узурпувати владу? Це ж нонсенс!

— Я намагався пояснити пану Яремі, що ані за суттю, ані за формою не підпадаю під дію люстраційного закону. Що я не є суб’єктом його застосування. Навіть з огляду на те, що був за тих часів військовим прокурором, на яких закон про очищення влади узагалі не розповсюджувався. І з огляду на те, що двічі понижувався у посадах тою владою... Та головне навіть не в цьому. Цей “акт люстрації” насправді був імітацією: Ярема, всупереч здоровому глузду, просто видав наказ, не пославшись в ньому ані на компетенційні норми, які давали б підстави для звільнення, ані на спеціальні норми, які б вказували на вчинення мною, скажімо, якого-небудь порушення! І знехтував при цьому усіма передбаченими Законом нормами, які я вже згадував, — принципом верховенства права та законності, відкритості, прозорості та публічності, презумпції невинуватості, індивідуальної відповідальності, гарантування права на захист. Я звернувся до суду, і ця справа тягнеться досі.

З огляду на ці “тонкощі”, я маю всі підстави вважати, що моє звільнення було вмотивоване винятково тим, що свого часу я розслідував корупційну справу проти Порошенка.

— Якщо абстрагуватись від Вашої особистої історії і поглянути на Закон “Про очищення влади” суто з правової точки зору, як Ви вважаєте, від нього було більше користі чи шкоди? Чи має він право на існування у такому вигляді, як нині? І що насправді є проблемою в цій темі — сам закон чи те, як його застосовують?

— Моя історія справді ексклюзивна і відрізняється від будь-якої іншої люстраційної справи. Бо я був відомим своїм багаторічним конфліктом з “регіоналами”, я брав участь в Революції гідності, після якої був відновлений на посаді заступника генпрокурора за рекомендацією Демократичної коаліції, а потім призначений першим заступником. І за таких даних я вважаюсь люстрованим — це дика, єдина у своєму роді ситуація! Коли за мою активну позицію з відстоювання Криму перед російським агресором та ініціювання притягнення до відповідальності командувача Чорноморським флотом РФ у Криму, мене заарештовано Басманним судом Москви та оголошено в розшук, а Путіним включено до санкційного списку проти України!

Тому даючи характеристику Закону “Про очищення влади”, я справді не можу спиратись на власний досвід. Хіба що у одному моменті — цей закон застосовують неуки. Той же пан Ярема не є професійним прокурором, у нього немає юридичної практики, що і проявилось у механізмі мого звільнення.

Про сам закон маю сказати таке. Принципи права поважають у всьому Світі. Якщо ці принципи не діють або їх порушують, то це вже не система і це не право. Я це до того, що, як бачимо, цей Закон переважно застосовується незаконно. А оскільки він так прописаний, що ним крутять, як дишлом, то гарантовано виникають негативні наслідки. В чинній редакції Закон “Про очищення влади” не відповідає Конституції України і вимогам міжнародного законодавства в галузі забезпечення прав людини. Венеційська комісія у своїх рекомендаціях щодо цього закону визнала його суперечливість принципам права. Тому вважаю, що він має бути визнаний неконституційним.

А головна проблема — політизація поняття люстрації як такої, процесу люстрації, і відповідно, того законодавчого акту, який має реалізувати цей механізм. Саме вплив політики і втручання політичної доцільності містять у собі порушення прав людини і громадянина.

Але ж Україна є державою, де верховенство права закріплене на рівні Конституції. І ми повинні пам’ятати, що не можуть державні органи на рівні президента та інших посадовців крутити законом, як дишлом. Не можуть парламентські фракції, політичні сили усупереч тверезому глузду політизувати відповідальні для держави процеси і заробляти бали на тому, на чому заробляти аморально і небезпечно.

У державі має поважатись право і ефективно діяти правоохоронні органи. Якщо б це було так — усі питання з узурпацією влади та іншими злочинами Януковича і його оточення мали б бути давно закриті, а винні та причетні — покарані та відлучені від влади.

Але цього не сталося. Натомість ми отримали п’ять років маніпуляцій і відверто злочинних, протиправних втручань у правові питання і спотворення того ж Закону про люстрацію.

Спілкувався **Ігор ЮРЧЕНКО**

Зірвали Новоросію — зупинимо й Малоросію!

Закінчення. Початок на стор. 1

Вимога друзів президента скасувати Закон про застосування української мови як державної зачепила за живе не лише голову Верховної Ради України, а й багатьох політиків, просвітян, мільйони українських патріотів. Від імені політиків, шокованих “мовними пропозиціями” друзів президента, 31 травня виступав у парламенті радикал Олег Ляшко. Фрагменти його виступу варті уваги:

“(...) Я хочу сказати, що, очевидно, те, що в Зеленського на умі, те у його бізнес-партнера Шефіра (*йдеться про скандальне інтерв’ю Бориса Шефіра на сайті detector.media, оприлюднене 30 травня*. — М. Л.) на язиці. Тому, що коли я питав Зеленського, яка доля Закону про мову, яка доля Закону про землю, чи збирається він переглядати умови співпраці з МВФ, по стенограмі ви бачите, він не відповів. Інтерв’ю його бізнес-партнера доводять, їхній план — оце докази проросійського реваншу в новому парламенті, які вони збираються робити: скасування Закону про мову, особливий статус для Донбасу, продаж землі. Тому що для них головне — заробітки в Росії. Не відновлення миру в Україні, не заробітки для українців в рідній країні, а їхні власні заробітки в Росії, які вони потім виводять в офшори. Подивіться декларацію Зеленського, він над Порошенком сміявся, а сам який — 20 офшорних компаній. Тому він нічим не відрізняється від Порошенка. (...) Більше того, все бізнес-оточення, яке Зеленський зараз призначив на посади, — це пряме порушення антикорупційного законодавства, тому що ніхто з них не заявив про конфлікт інтересів. Я вимагаю від НАЗК скласти протокол про корупцію проти президента Зеленського”...

І Олег Ляшко, і багато інших політиків торкалися у виступах скандальної редагованої стенограми з приводу консультацій про розпуск парламенту. Фракції “Народних фронт” і “БПП” зробили з цього приводу заяву і анонсували звернення до Конституційного Суду України.

Усі ці проблеми, усі явні й приховані небезпеки проросійського реваншу, шляхи й засоби протистояння йому були основним предметом дискусії на з’їзді партії “Європейська солідарність”, який розпочався (поки відбувся перший етап) 31 травня 2019 р. в Києві, у приміщенні Мистецького арсеналу. Це нова за назвою та доволі давня за віком (зареєстрована 5 травня 2000 р.) політична партія. 25 травня 2019 р. Рада партії “Блок Петра Порошенка “Солідарність” з прицілом на нове політичне майбутнє змінила назву партії на “ЄС”.

Її з’їзд був важливою в Україні подією передусім тому, що ця сила, яку при одностайній підтримці делегатів очолив 5-й президент України Петро Порошенко, може професійніше від інших показувати все добре й недобре в діях нинішнього президента України. Його попередник сказав, що готовий підтримати кожну добру — державоцентричну — дію свого наступника. І безжально критикувати за погані дії, за популістські ігри. Як свідчить досвід таких країн, як Венесуела, популізм стає руйнівнішою силою від всюдисущої корупції. Судячи з виступів на з’їзді “ЄС”, об’єднаним у ній політикам поки що не вдалося побачити реального державницького конструктиву в діях Володимира Зеленського.

Поки що домінує курс на конфронтацію всередині держави, демонстративна відмова від обіцянок, на яких базувалася виборча кампанія та розподіл посад в адміністрації за вже традиційним в українській реальності принципом “любих друзів”. Дедалі сильнішими стають реваншистські нотки при мовчанні або віртуальних коментарях нового українського гаранта. “Мовне” інтерв’ю Бориса Шефіра — лише один приклад небезпеки реваншу.

Суспільство шокував коментар з приводу цього інтерв’ю нового секретаря РНБО Олександра Данилюка. Ця людина, яка в реальній політиці від 2005 року (починав як радник прем’єра Єханурова, згодом, у 2010 р., приземлився як радник президента Януковича, від якого перейшов до Адміністрації Порошенка, щоб виплисти в гавані Зеленського). Це вже достатньо великий час, аби секретарю РНБО зрозуміти, що мова є важливим елементом національної безпеки. І не набагато менш важливим від армії. Щоб це осягнути, не треба великого аналітичного розуму. Вистачить почитати інтерв’ю й коментарі президента Кучми. Він у 1994 р. пропонував другу “офіційну мову”. А вже в 2000 р., звільнившись від одіозних Володимира Малінковича і Дмитра Табачника, писав про небезпеку багатомовності для існування держави. Олександр Данилюк, коментуючи “пропозиції” Б. Шефіра, сказав: “Нас багато. У всіх можуть бути абсолютно різні токи зору. Будьмо толерантними”. Уявімо на мить ситуацію, що людина, відповідальна за безпеку на дорогах держави, стане закликати: “Будьмо толерантними до тих, хто сідає за кермо напідпитку”. А це майже одне і те саме, бо і тут, і тут велика небезпека!

Тон на з’їзді “Європейської солідарності” задала дуже емоційним виступом перша заступниця голови Верховної Ради Ірина Геращенко. До найбільших, воістину історичних, досягнень 5-ти років президентства Петра Порошенка вона зарахувала те, що “вдалося зупинити проект Новоросія — один із найстрашніших, найкривавіших сценаріїв, задуманих Путіним”.

Це зовсім не означає, що Путін вгомонився у намірах повернути Україну на “правильний шлях”. За твердженням І. Геращенко, “сьогодні у цій гібридній війні у Путіна і його камарильї — інший сценарій: не вдалася Новоросія — побудуємо Малоросію”. Тим паче, що в Україні є сили, котрі у суспільному сприйнятті ототожнюють з командою президента Зеленського, які не вбачають нічого страшного у намірах Путіна підкорити Україну і навіть уже декларують себе як адвокати Путіна. Тут ідеться про вже згадуване скандальне інтерв’ю Б. Шефіра, в якому він ставить перед українським суспільством не зовсім риторичне запитання: “Ви что, думаєтє — Путін маньяк?” І тут же відповідає на нього: “Он умний чєловєк. Да, у нєго імперскіє амбіції. Но можно же договоріться”...

Полемізуючи не лише в автором інтерв’ю, а з усім політичним середовищем, яке народило президента Зеленського, Ірина Геращенко сказала: “Так, я думаю, що Путін — маніяк. Тому що тільки маніяк може планувати розчленувати дружню країну, вкрасти Крим, відшматувати Донбас. Тільки маніяк може утримувати заручників і політв’язнів. Тільки маніяк може насолоджуватися сльозами їхніх родин. Тільки маніяк може спокійно знати про те, що Донбас сьогодні входить у п’ятірку (а за деякими видами мін і в трійку) найзаміноваиніших частин світу. Попереду лише Сомалі й Афганістан”...

Політик на з’їзді “ЄС” заявила: “Я вважаю, що ключовий виклик, який стоїть перед Порошенком і його командою, — зупинити Малоросію”. Хоч я особисто вважаю, що це виклик і завдання не лише команди Порошенка, а всієї тверезомислячої та відповідальної України. Мене гнітить, що багато українських політиків, прикриваючись різними банальними, часто вигаданими причинами, уникають відповідальності перед нацією та перед історією.

Відповідаючи на своє ж запитання: “Що таке Малоросія у цій гібридній війні?” Ірина Геращенко відповіла: “По краплинці отрутою, зокрема, через ЗМІ — будуть отруювати суспільство репліками на кшталт “Какая разніца?”, “Давайтє нє раскаливать страну” тощо для одного і ключового: вбити нашу національну ідею, що це — Україна. І не просто сильна і незалежна, а Україна в ЄС і НАТО”.

За словами політика, оновлена партія хоче виправити минулі помилки (передусім кадрові й комунікаційні), але не руйнувати досягнуте. Нині деякі лідери намагаються затаврувати слова “політик” і “депутат”, обернути їх на лайку, хоч політик — це професія, якої треба довго вчитися. А від себе додам, що політик-державник — це дар Божий. Як не всі, хто має медичний диплом, є добрими лікарями, так і не всі, хто перебуває у верхніх ешелонах влади, є відповідальними політиками-державниками.

І Геращенко висловила впевненість, що не багатого мине часу, і багатьма депутатами 8-го скликання будуть пишатися, бо вони провели декомунізацію, ухвалили закон про мову, закони для формування антикорупційних органів, для ратифікації угоди про асоціацію з ЄС, для безвізового режиму.

“Ми нікому не дамо переглянути закон про мову, нікому не дозволимо знищити Томос. Нікому не дамо крок за кроком відмовитися від угоди про асоціацію і курсу до НАТО”. Ці заяви у тій чи тій формі звучали в усіх виступах на з’їзді “ЄС”.

Не обминула І. Геращенко й стенограми консультацій президента Зеленського з керівництвом ВР та лідерами фракцій на предмет розпуску парламенту, бо і до виступу цього політика потрапили “шедеври”. Вона “інформувала” Зеленського, як багато ВР зробила “для адаптації законів до Сенату”. “Слава Богу, що не до Думи”, — іронізувала політик. Під регіт залу вона сказала, що йшлося про ЄС і НАТО. Природу цієї помилки у стенограмі вона пояснює панічним страхом нинішньої Адміністрації президента Зеленського перед тими абревіатурами.

Ці дві абревіатури будуть закладені у фундамент ідеології “ЄС”. Однак у лексиконі нового президента поки тих слів не було. Були натомість такі слова: шаурма (арабське слово, занесене до українського лексикону разом з приходом на український ринок арабської так званої “швидкої їжі”), пацани, гантелі. І не було слів “Путін”, “російська агресія”. А найголовніше — не було слова “перемога”.

І цього короткого часу вистачило, щоб від народу стали Зеленському ставити питання: “Чи ж ти, (...), теж заробляєш на війні?” На це вплинув і той факт, що впродовж тижня від історичного рішення гамбурзького Міжнародного трибуналу з морського права не було жодного офіційного звернення від президента України до Володимира Путіна з вимогою звільнити українських полонених.

На окрему увагу заслуговує виступ на з’їзді “ЄС” представника Громадської організації “Справа Громад”, тележурналіста Віталія Гайдукевича. За його словами, якраз “Справа Громад” і здатна забезпечити політикуму якісний кадровий резерв. “Коли власні вузькі інтереси ставляться вище за державні, то це загрожує втратою мови, самоідентифікації, культури і державності. Це доведено історією. Державу дуже важко будувати, але легко втратити. Чому критикують український політикум? Бо досить часто державні інтереси поступаються перед приватними. Певна закритість і брак якісної комунікації призводить до того, що суспільство не розуміє, про чиї саме інтереси йдеться — окремих політиків чи держави загалом. Коли суспільство не розуміє, то починає робити хибний вибір. Як наслідок — правила диктують політичні махінатори”, — сказав журналіст, а віднині — політик, член президії “ЄС” Віталій Гайдукевич.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Президентові України Володимиру Зеленському

Шановний
Володимире Олександровичу!

За дорученням сесії Головної ради Громадської організації “Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка” засвідчую Вам свою повагу та вітаю з обранням на посаду президента України.

Звертаємося до Вас із наступним.

Люди з Вашого оточення дозволяють собі сумніватися в доцільності Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, ігнорують державну мову під час публічних виступів.

Просимо Вас, пане президенте України, роз’яснити їм таке:

1. Закон “Про забезпечення функціонування української мови як державної” ухвалено на виконання статті 10 Конституції України, в якій, зокрема, зазначено: “Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України”. У першій частині статті 11 ставиться в обов’язок державних органів сприяння формуванню української нації: “Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури”. Тому будь-яке перешкоджання цьому процесові — антиконституційне.

Спрямованість Закону відповідає й міжнародним нормам. Оскільки, згідно зі ст. 1 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ухваленого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, “Усі народи мають право на самовизначення. За силою цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток”. Це стосується й українців.

2. Конституційний Суд України 14 грудня 1999 року дав офіційне тлумачення статті 10 Конституції України: “Положення частини першої статті 10 Конституції України, за яким “державною мовою в Україні є українська мова”, треба розуміти так, що українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (частина п’ята статті 10 Конституції України)”. При цьому “рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим”.

3. Конституція України одна й однакова для всіх громадян України.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, просимо Вас, шановний пане президенте, дати доручення відповідним службам щодо контролю за безумовним виконанням Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” серед державних службовців та створити спеціальну комісію при президентові України для контролю за виконанням цього закону в усіх сферах суспільного життя.

Головна рада ГО “ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка рекомендує включити до складу комісії:

Мовчана Павла Михайловича — народного депутата України I—VI скликань, голову ГО “ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка;

Філіпчука Георгія Георгійовича — академіка НАПН України;

Зайця Івана Олександровича — народного депутата України I—VI скликань;

Кметика Володимира Івановича — директора телеканалу “Малятко”;

Тимошика Миколу Степановича — доктора філологічних наук, професора Київського національного університету культури і мистецтв.

З повагою за дорученням сесії Головної ради ГО “ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Павло МОВЧАН,
голова Товариства, народний депутат України I—VI скликань

“Авторка змогла поламати стару російсько-радянську концепцію вивчення мови як абстрактне дослідження букв, префіксів, закінчень”.

Місія мови — творити державу

Нотатки на полях «Біобібліографічного показника Ірини Фаріон»

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук

Зазвичай бібліографічні показники як вид інформаційних видань — чтиво дещо нуднувате й сірувате. Адже основним у їхній змістовій частині є набір коротких і безсторонніх загальних відомостей про низку текстів різних видів і жанрів, які створив та оприлюднив той чи той призвідець. Зазвичай видаються до певних дат життя й діяльності особистості.

Показник, який маю честь представляти небайдужому до українознавчої проблематики читацькому загалові, цілковито ламає усталені стереотипи щодо цього хрестоматійно сухого й однотипно структурованого за певним набором тематичних чи хронологічних ознак виду видань.

Поясню чому.

У цьому випадку маємо справу не з тривіальним переліком назв різноманітних у часі й тематиці публікацій. Якщо мовити образно, тут зримо, вже від перших сторінок, постає розкладена на привабливих і загадкових поличках багатоцифрова низка граней таланту непересічної Особистості. І на кожну з цих граней нанизані чистими й світлими намистинами заголовки численних текстів. Незвичних за формою, але об’єднаних одним змістом. Головна смислова домінанта їх визначає стрижень, серцевину, душу українства — Українську Мову. А за цієї серцевиною — такі глибоко змістові концепти, як нація, народ, держава.

Ти ще не знайомий з такими текстами. Але вже виникає бажання віднайти, зануритися в їхній зміст, побачити між рядками образ творця. Осібність їх відчувається вже із заголовків: виболені, вистраждані, переосмислені, одягнені в шати правди, наповнені свіжістю, незвичністю, посилені несподіваними одкровеннями і збагачені відкриттями.

Харизматична особистість

Особистість, якій присвячено Показник, представляти не треба. З-поміж численної когорти української інтелігенції новітньої доби, якій волею долі випало працювати на донедавна всуціль заміноване супроти цілої нації українознавчому полі, чи й віднайти таку, яка упродовж багатьох років так наступально й послідовно, з такою рішучістю й безкомпромісністю боронила б один із останніх бастіонів українства — його мову. І це — Ірина Фаріон.

Можна перелічити десятки резонансних виступів недавньої народної депутатки, а нині докторки наук, професорки з найголовнішої державної трибуни сесійної зали парламенту, сотні статей та інтерв’ю у пресі, на радіо й телебаченні, кілька просвітніх авторських проєктів, низку одноосібно написаних книг. Це, власне, головне з того, що вигідно вирізняє харизматичну Особистість у будь-якому суспільному середовищі, надто в такому, яке має стосунок до наукового, українознавчого, просвітницького цеху.

Не звичайна авторка. Не звичайний і Показник її праць.

Передусім звертаю увагу на тематичне й жанрове розмаїття текстів. Умовно я б розділив їх за такими блоками:

перший — монографії, науково-популярні видання, наукові статті, тези таких статей;

другий — навчальні посібники та методичні праці;

третій — журналістські, публіцистичні та науково-популярні статті в газетах та журналах;

четвертий — інтерв’ю в друкованих та електронних виданнях;

п’ятий — культурологічні проєкти, з яких архіважливо виділити два найрезонансніші: академічний майстер-клас “Від книги — до мети”, що в електронній версії на мережевій платформі Ютубу щоразу побиває рекорди за переглядами, та телепроєкт “Велич Особистості” на парламентському каналі “Рада”.

А ще ж зовсім незвична грань для науковця-філолога — мовно-політичні плакати, змістова сила яких “сподвигла” численних неприхованих ворогів українського в Україні до бездарної й безславної за результатами судової колотнечі.

Народна професорка

Цікаво: чи багато із сучасних наших кандидатів і докторів, доцентів і професорів може похвалитися такою багатогранністю науково-просвітницьких інтересів? Переконаний, що відповідь не буде ствердною. Адже зазвичай учені-академісти і вчені-викладачі (маю на увазі не лише природничо-технічного, а й гуманітарного напряму досліджень) десятиліттями працюють над однією вузькопрофільною темою. Кількісно у більшості такий “ужинок” складає якихось пару десятків публікацій. У Ірини Фаріон ця кількість просто “зашкалює”: лише в кожному розділі показника — десятки, а то й сотні позицій.

Із кількісними показниками просто: їх можна порахувати за окремими розділами цього Показника. І вчергове приємно подивуватися працьовитості, наполегливості, ретельності авторки як дослідниці й популяризаторки.

Складніше з якісними параметрами.

Як визначити дієвість текстів із теми, яку упродовж десятиліть на всіх можливих офіційних рівнях упосліджували, забороняли, фальшували, замовчували?

Як оцінити міру потреби в таких текстах, до творення яких з огляду на так звану непрестижність, недисертабельність, неперспективність, долучається не так багато добровольців-одержимців?

Як збагнути силу волі авторки, яка цілком усвідомлено, добровільно взяла на себе ношу, яку покликана нести (але ж не несе) низка окремих інституцій, організацій, установ?

У неосяжній проблемі захисту і ствердження української мови як державної, що стала основою цього Показника, можна виокремити кілька знакових напрямів наукових і просвітницьких інтересів авторки:

— сучасний стан “душі нації”, як образно висловився про нашу мову великий українець Іван Огієнко;

— історичний контекст феномену неповторності й тому незнищенності української мови, її космічної нездатності бути забороненою, упослідженою, маргінальною, перейменованою;

— видатні постаті української історії — обереги мови, творці нації.

Коротко спробую охарактеризувати ці напрями.

Про сучасний стан мови, списаний з натури

Про статус і стан державної мови в поки що неукраїнській Україні; про убогість думки, обмеженість інтелекту, засміченість чужими мовними покручами лексики, низьку внутрішню культуру обтяженого владними посадами мовця; загрозливу суржикізацію суспільства загалом; явний і прихований спротив високопосадових чиновників у центрі й на місцях ствердженню української мови як державної в усіх сферах суспільного буття нації.

Про це в мовознавця Ірини Фаріон — сотні статей. Назву лишень найбільш знакову друковану лектуру в цьому контексті: “Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей)”. Ця книга вже витримала третє і, переконаний, ще не останнє видання.

Уважно, неупереджено прочитати ці тексти рекомендував би найперше численним політичним опонентам і самої Ірини Дмитрівни, і всього українського в Україні, які нагадують хрестоматійних начальників-невігласів радянської епохи з їхніми некультурними фразами на кшталт “я це не читав, але категорично засуджую”.

Власне, більшість прикладів з книжки авторка просто “списала з натури”, слухаючи оте жахливо убоге мовлення українських високопосадовців. Їй це боліло, і вона не втомлювалася, та й ніколи не боялася, нагадувати про це. З особливою наступальністю вона це робила, перебуваючи упродовж останніх років у розбурханому пристрастями вулику вищого українського політикуму, який, як з’ясувалося, у значній свій частині був, та й тепер залишається, духовно обмеженим і національно здеградованим.

Про репресований владою термін “староукраїнська мова”

Серцевиною своїх сучасних досліджень авторка взяла тему, яка упродовж тривалих у часі підросійського, підрадянського і пострадянського періодів існування України була не актуальною, не дисертабельною, не витребуваною ні владою, ні керманичами від науки, більше того, — не науковою. Йдеться про витоки нашої мови. Йдеться також і про феномен існування державної мови у бездержавних умовах, про мовну свідомість провідних урядових та духовно-освітніх середовищ як чинник розквіту чи згасання мови народу, іменем якого названа держава.

За тоталітарного режиму в українській науці домінувала затверджена в Москві ідеологічна схема, за якою українська освіта, наука, культура нібито завжди розвивалися лише в тісному взаємозв’язку з російською, до того ж, постійно вважалися другорядними, принагідними, позбавленими самостійних ознак. Ця схема у 30-х роках минулого століття набула образної метафори у вигляді стовбура-дерева з трьома його відгалуженнями, що символізували єдність і взаємозалежність трьох слов’янських народів — російського, українського, білоруського. За такою образною теорією, серцевину цього дерева — його стовбур, коріння якого сягало часів Київської Русі, беззаперечно присвоювала Росія. А два його відгалуження, що проросли за цієї схемою лише після XIV століття, віддавалися Україні й Білорусі. Все, що не “вписувалося” в таку ідеологічну схему, ще донедавна вважалося антинауковим, а отже, шкідливим.

Авторка уперто торувала ніким досі не прокладений шлях і змогла поламати стару російсько-радянську концепцію вивчення мови як абстрактне дослідження букв, префіксів, закінчень. Її спроба вивчити феномен мови крізь призму духовного буття народу “у контексті формування нової українськомовно-етнічної єдности” виявилася успішною. Там з’явилася в світ майже 700-сторінкова монографія “Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV—XVII ст.: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива”.

Успішною виявилася і спроба реабілітувати та ствердити арештований тоталітарним режимом і відправлений на багато десятиліть у концентраційні спецфондівські запасники термін “староукраїнська мова”. Він у цій праці вживається не лише як синонім, а скорше як запізніла, але справедлива заміна, нав’язана прихильниками “спільної колиски” терміна “руська мова”.

Стрижневим у дослідженні є обґрунтування тези про силу й місію мови творити націю і державу. У загальних рисах цю тезу окреслив Іван Огієнко: “І поки живе мова — житиме й народ, як національність. Не стане мови — не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом...” .

Коротко про *оберегів нашої мови*. Їм авторка присвячує і розлогі монографії, і майстерно написані есеї. З монографій варто виокремити: “Отець Маркіян Шашкевич — український мовотворець” (2007) та “Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя)” (2017).

Про авторський проєкт “Від книги до мети”

Найзриміше, найвідчутніше проявляється житейське кредо, принципова житейська позиція, вірність обраному ремеслу Ірини Фаріон в її резонансних *просвітніх авторських проєктах*.

Найшляхетніший, який оживлює тисячолітню традицію українського книготворення, підігріває знекровлений, не без участі влади, інтерес до читання “Від книги — до мети”), де Ірина Фаріон виступає як автор ідеї, організатор та ведуча проєкту. У ньому було представлено близько шести десятків знакових постатей сучасного інформаційного простору України з їхніми кращими книжковими набутками.

Йдеться не просто про системні презентації книг знаних в Україні та поза її межами авторів у переповнених львівських залах. Це спеціально підготовлені того ж дня радіо- та телепередачі. Це повні записи з таких презентацій, що стали витребуваними в мережі. Це щорічні книжкові альбоми про проєкт у дії. Змістову домінанту їх складають ось такі промовисті заголовки: “Про рух національної свідомости по вертикалі, або Про завершення першого сезону проєкту “Від книги до мети” (2012); “Хто читає, той понад часом” (2013); “Закони вмирають — книги ніколи” (2014); “Книга — розмова крізь віки:

діялог з досвідом, монолог з собою” (2016); “Ми є тим, що читаємо” (2018).

Телепроєкт “Велич особистости” на парламентському каналі “Рада” заслуговує окремої розмови. Тут лиш коротко. Це популярна авторська передача Ірини Фаріон на парламентському каналі “Рада”. Від 2013 року й до сьогодні авторка підготувала і провела понад півтори сотні програм.

Фактично це нове прочитання багатьох відомих, маловідомих, а то й зовсім забутих постатей нашої національної історії. Письменники, учені, просвітники, громадські, політичні діячі, державники. Позбавлені накладеного попередніми режимами ідеологічного глянцу, олюднені й ошляхетнені, з новими яскравими й незнаними досі фактами біографій. Їхні величні й трагічні долі перепущені через небайдуже серце ведучої й подані нам для осмислення у конкретиці давно жаданої україноцентричності. Такі передачі стали свіжим подихом на тлі всуціль зросійщеного і національно кастрованого контенту пресового, радійного і телевізійного простору новочасної України.

Чи не в кожній розповіді про величну постать — низка сюрпризів і несподіванок для телеглядачів. Ось як, наприклад, у передачі про Миколу Гоголя, яку авторка вважає однією з найкращих. А про цю постать сказано так: “Віддавна органічно не сприймала Гоголя через його москвомовність. Вважала це просто дикунством! Чому українець пише по-чужому? Він хворий чи перевертень? Як з’ясувалося, і перше, і друге. Він став для мене основним мотивом відштовхування від угодовства”.

“Іду життям, неначе мінним полем”

І насамкінець ще про одну незвичність цього Показника.

Зазвичай такий вид літератури передбачає наявність автобіографії чи хронології основних дат життя особистості. Є й тут цей елемент. Але який?

Автобіографічний нарис Ірини Фаріон називається “Іду життям, неначе мінним полем...”. І то, без перебільшення, сила бомби.

Направду, давно не читав в оприлюднених автобіографіях такої оголеної правди про себе і про час. Хіба що в Івана Франка з його незвичними оцінками тогочасного українства та задавнених духовних хвороб так званої еліти народу.

Ірина Фаріон чесно і прямо пише про тих, кого зі сльозами на очах і туго зв’язаними снопами теплих споминів згадує із вдячністю усе життя. Також і про тих, хто метеором позначився на якомусь відрізку життєвого шляху і щось залишив. Про чесних і підлих, зрадників і пристосуванців. Про всіх, вчинки і дії яких формували, випробовували, загартовували, викристалізовували характер, впливали на долю.

Це теж гарна й повчальна лектура, яка дає змогу сповна пізнати й достойно поцінувати поданий доробок.

Переконаний, що високий громадянський, професіональний, патріотичний чин Ірини Фаріон, який проглядається буквально з кожного рядка цього рясного на позиції Показника, мимоволі стверджуватиме в читача не чуття хохла з вихолощеною національною свідомістю, не малороса з принизливим комплексом меншовартості, а Українця. Того українця, хто не лише ніде й ніколи не соромиться і не приховує свого походження, свого коріння, не нехтує рідною мовою, а й стверджує себе, піднімається з колін, щоб випростатися, вийти нарешті на давно омріяну дорогу свого достойного розвитку.

Показник з’явився у світ із нагоди не зовсім “круглої” і далеко не поважної дати народження Ірини Дмитрівни Фаріон.

Для читачів це видання стане несподіваним відкриттям багатьох граней таланту істинної подвижниці на вкрай занедбаному українознавчому полі. Як і орієнтиром, спонукою, аби й самому вийти на це поле в надійні помічники й однодумці помічених Богом справжніх його Ратаїв.

Аби Батьківщина жила...

Михайлина БОДНАР,
завідувачка відділу культурно-масової роботи Львівської обласної “Просвіти”

Вручення високої нагороди

Про кандидата медичних наук, доцента, професора кафедри українознавства Інституту Східної Європи (Львів) Миколу Кардащука на просвітянській сцені, де відзначали його 90-річний ювілей, лунали слова *“Свята земля, де ти родився, // Де ти хрестився і змужнів,// Де розум твій, як цвіт, розвився,// Де між людьми ти заяснів”.*

А між людьми, де він заяснів, — це серед нас, просвітян, науковців і викладачів Національного медичного університету, у середовищі Спілки офіцерів України, у лавах ветеранської організації, серед патріотів краю, до яких прийшов він на сповідь. Життя його не підвладне часу. Вже в такому поважному віці він подарував нам велике, на 400 сторінок, дослідження “Від Скіфії до АТО (медицина й армія в просторі і часі)”, корисне нині для здобуття перемоги в українсько-російській війні. А перед тим — дослідження “Хто ми, хто наші пращури, звідки пішла і постала Україна”.

У ньому на широкій документальній базі, великому ілюстративному матеріалі висвітлює в хронологічному порядку джерела, які розкривають медичну і військову культуру українців, якою вони володіли, і які застосовували в час миру та у час воєн із найдавніших часів. Свою працю адресує новому поколінню українських учених, молоді, представник якої — голова “Національного корпусу” в Івано-Франківській області Сергій Сивачук дякував йому за виховання.

Отож, як ювіляр ішов до цього, що сприяло його духовному й патріотичному росту, як він прямував до свободи і самостійної України 63 роки свого життя і вже тепер 27 років у Незалежній Україні? Про це розповів він сам, друзі, побратими, співробітники, просвітяни. Світлини на мультимедійному проєкторі засвідчували про ці події.

Народився Микола Дмитрович у с. Старі Кути Косівського району. Нині — лікар, педагог, кандидат медичних наук, доцент, визнаний найкращим ученим-винахідником Прикарпаття, громадсько-політичний діяч, полковник ЗСУ, генерал-хорунжий УК “Галицька Січ”. Виростав у багатодітній селянській сім’ї. Батько загинув від фашистської кулі. Всі у великій родині були активними членами “Просвіти”, заснованої в Старих Кутах 1902 року. Вона мала великий вплив на формування національної свідомості хлопця. Про це пізніше він опише у своїх п’єсах “Ми живі”, “Карпатська симфонія”.

У квітні 1946 року, під час нічної облави, Миколу Дмитровича разом з іншими хлопцями енкаведисти забрали на Донбас, але з трьома товаришами йому вдалося втекти.

...З 1988 року він долучається до громадсько-політичної діяльності, бере участь у політичних акціях у Києві, Дніпропетровську, Харкові, Запоріжжі, Івано-Франківську, організовує осередок “Просвіти” на заводі “Індуктор”, був наставником “Молодої Просвіти”, разом із чоловічою хоровою капелою “Червона калина” бере участь у концертній діяльності, виступає з лекціями на політичні теми.

Фольклорно-етнографічний гурт “Пшеничне перевесло” ОО “Жіноча громада” нагадав йому про ті часи. Підбадьорили козацький дух патріотичними піснями тріо “Гроно калини” і солістка Народного дому “Просвіта” Леся Мельник.

1991 року М. Кардащук склав військову присягу на вірність Україні і вступив до Спілки офіцерів України, очолював Комітет військово-патріотичного виховання молоді. Йому присвоєно звання генерал-хорунжого і нагороджено орденом Українського козацтва IV ступеня “Віра”, орденом “За розбудову України”. Про це розповів голова СОУ області Іван Лазор.

М. Кардащук є ініціатором спорудження пам’ятника героям-підпільникам ОУН, які не здалися живими до рук енкаведистів і загинули 6 квітня 1949 року. Є членом Ради обласного відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів. Його привітав голова Василь Сав’юк, а від Українського козацтва “Галицька Січ” Миколу Кардащука здоровив Микола Боднар, який вручив йому орден “Лицар України” I ступеня. Голова ОО ВУТ “Просвіта” Степан Волковецький нагородив ювіляра пам’ятною медаллю “Просвіті — 150”.

Гордістю Миколи Дмитровича є діти: син Ігор закінчив Чернівецький університет, дочка Маріанна має диплом Київського економічного інституту, працює економістом. Пан Микола — найстарший у сім’ї. Допоміг вийти в люди своїм трьом братам і сестрі. Ніхто не був членом комуністичної партії, а досягли своєї життєвої мети власною нелегкою працею.

Побажання, що прозвучали, були зібрані в один букет для шанованого Миколи Дмитровича Кардащука. Хай вони всі збуваються і нагадують, що поруч з нами є така невгамовна людина, яка прожила 90 літ.

Многая і благая літ!

Презентація творчого доробку Катерини Сусак

У косівській світлиці Центральної районної бібліотеки наприкінці травня було радісно і весело. Учасники святкового зібрання — члени Клубу інтелігенції, “Просвіти”, “Союзу українок”, студенти, викладачі Косівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, працівники відділу освіти райдержадміністрації, бібліотекарі зібралися на презентацію бібліографічного покажчика, присвяченого 80-річному ювілею Катерини Романівни Сусак — заслуженого працівника освіти, ініціатора створення і першого ректора Косівського державного інституту декоративного мистецтва, яка здобула на Косівщині визнання й авторитет як педагог, мисткиня, громадська діячка.

Марія ПОРОХ,
член Клубу інтелігенції ім. І. Пелипейка та РО “Просвіта”

У бібліотеці було розгорнуто виставку з творчим доробком Катерини Романівни, студентськими курсовими та дипломними роботами, керівником яких була К. Р. Сусак.

Розповіді про життєвий шлях і творчий доробок Катерини Романівни зуміли об’єднати в гармонійну композицію з концертним виступом народного аматорського фольклорного колективу “Осіннє золото”, студентського гурту “Барва” й вітальними словами гостей.

Аделя Григорук, колишній проректор інституту, щирими словами розповіла про непересічну творчу особистість, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, дослідницю художньої вишивки, яка “досі плідно працює над дослідженням і збереженням традицій краю, відродженням пам’яті про непересічних, найобдарованіших людей Гуцульщини”.

Багато теплих і щирих слів на адресу ювілярки висловили колеги, викладачі Косівського інституту, бібліотечні працівники та багато поважних гостей...

Подарунком для ювілярки була презентація бібліографічного покажчика “Катерина Романівна Сусак”, укладеного Валентиною Дмитрівною Молинь.

Ця книжка — інформація про основні віхи життя і діяльності, навчально-методичні праці К. Сусак, наукові статті у фахових виданнях і публікації в періодиці, доповіді на наукових конференціях; творча праця та керівництво дипломними роботами студентів, участь у виставках та інших культурно-мистецьких заходах, членство у професійних спілках та громадських організаціях, статті науковців про ювілярку, світлини різних років. Нове видання нікого не залишило байдужим.

Катерину Романівну вітали народний фольклорний колектив “Осіннє золото”, студентський гурт “Браво” тощо.

Наприкінці зі словами подяки виступила сама ювілярка. Вона подарувала бібліотеці презентоване видання, а колектив “Осіннє золото” разом із присутніми проспівали “Многая літа”.

“Віднині рекомендовано використовувати норми і правила “в усіх сферах суспільного життя, зокрема в офіційно-діловому стилі мовлення”.

Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019)

З третього червня вступила в силу нова редакція “Українського правопису”, яку нещодавно затвердив Кабінет Міністрів України.

Повний текст нової редакції “Українського правопису” опубліковано на сайті Міністерства освіти і науки України. Отже, віднині рекомендовано використовувати норми і правила нової редакції правопису “в усіх сферах суспільного життя, зокрема в офіційно-діловому стилі мовлення”.

Водночас триває робота над планом імплементації нової редакції правопису. Цим документом буде визначено терміни і етапи внесення змін в освітній процес.

У Міносвіти нагадали, що в серпні-вересні 2018 року відбулося громадське обговорення запропонованих змін, під час якого надійшло понад 3 тисячі пропозицій від наукових установ, освітніх закладів, органів державної влади і місцевого самоврядування, а також окремих громадян.

Нову редакцію правопису підготувала спеціально створена Українська національна комісія з питань правопису, до складу якої увійшли вчені-мовознавці Національної академії наук і низки національних університетів з різних регіонів України.

Зміни в правописі можна розділити на дві частини: власне зміни у написанні слів і варіантні доповнення до чинної норми.

1. БЕЗ ВАРІАНТІВ

проєкт, проєкція

(так само як *ін’єкція, траєкторія, об’єкт* та інші слова з латинським коренем -ject-)

плеєр (play+er), **конвеєр** (convey+er), **феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах,**

“Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами **є, ї, ю, я**: *бу́єр, конве́єр, пле́єр, фла́єр, лоя́льний, парано́я, плея́да, роя́ль, саквоя́ж, секво́я, фая́нс, феєрве́рк, ін’є́кція, проє́кт, проє́кція, суб’є́кт,траєкторія, фоє́, є́ті, Го́я, Саво́я, Феєрба́х, Ма́єр, Каєнна, Ісая́, Йога́нн, Рамбує́, Со́єр, Хая́м, Хеєрда́л, Юно́на, Їтс”.*

Дікенс, Те́керей, Бе́кі (без подвоєння приголосних **-кк-)**

“Буквосполучення **ck**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою **к**: *Ді́кенс, Ді́кінсон, Дже́ксон, Те́керей, Бе́кі, Бу́кінгем, Бі́смарк, Брю́кнер, Бро́кес, Лама́рк, Што́кманн, Стокго́льм, Ру́дбек, Ше́рлок”.*

НАПИСАННЯ РАЗОМ: **мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт**

“Разом пишемо:

.....

слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т. ін.) вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-:** *архіскладни́й, гіперма́ркет, екстракла́с, макроеконо́міка, мікрохви́лі, мультимільйоне́р, преміумкла́с, суперма́ркет, топме́неджер, топмоде́ль, ультрамо́дний, флешінтерв’ю.*

.....

г) слова з першим іншомовним компонентом **анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**: *антиві́рус, контруда́р, віцепрем’є́р, віцеко́нсул, ексчемпіо́н, ексмініcтр, експрезиде́нт, лейбгвардієць, лейбме́дик, оберма́йстер, оберофіце́р, оберлейтена́нт, оберпрокуро́р, штабскапіта́н, унтерофіце́р,* але за традицією *контр- адміра́л”.*

пів хвилини, пів яблука, пів Києва (пишемо нарізно без дефіса)

але одним словом як цілісне поняття *півострів, півзахисник, півмісяць*

“Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням “половина” з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів а́ркуша, пів годи́ни, пів відра́, пів міста, пів огірка́, пів о́строва, пів я́блука, пів я́щика, пів я́ми, пів Євро́пи, пів Ки́єва, пів Украї́ни.* Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піва́ркуш, пі́вдень, півза́хист, півко́ло, півку́ля, півмі́сяць, піво́берт, півова́л, півострів”.*

РОСІЙСЬКІ ПРІЗВИЩА

рос. **Донской → Донський, рос. Трубецкой → Трубецький**

виняток **Лев Толстой**

“Прикметникові закінчення російських прізвищ передаються так:

Закінчення **–ой** передаємо через **-ий:** *Донськи́й, Крути́й, Луговськи́й, Полеви́й, Соловйо́в-Сєди́й, Боси́й, Трубецьки́й,* але *Толсто́й.*

ЗМІНИ В ОКРЕМИХ СЛОВАХ

священник (як *письменник***)**

“Подвоєння приголосних як наслідок їх збігу. 1. Подвоєння букв на позначення приголосних маємо, якщо збігаються однакові приголосні:

.....

в) кореня або основи на -н- (-нь-) і суфіксів -н-(ий) -н-(ій), -ник, -ниц-(я): *день — де́нний, зако́н — зако́нний, кінь — кі́нний, осінь — осі́нній, туман — туманний; башта́нник, годи́нник, письме́нник, свяще́нник; віко́нниця, Ві́нниця*; дві букви **н** зберігаємо й перед суфіксом **-ість** в іменниках та прислівниках, утворених від прикметників із двома н: *зако́нний — зако́нність — зако́нно, тума́нний — тума́нність — туманно”.*

Святвечір

“Разом пишемо:

а) складноскорочені слова (мішані та складові абревіатури) й похідні від них: *адмінресу́рс, ... Міносві́ти, ... профспі́лка, Святве́чір, ...”.*

ВЕЛИКА БУКВА

Назви товарних знаків, марок виробів

Автомобілі марки “Жигулі” вироблялися з 1970 по 2014 рік.

З малої букви, якщо вживається як загальна назва, наприклад: *Він приїхав на старих обшарпаних “жигулях”* (*... на новому блискучому “фольксвагені”*).

2. ВАРІАНТИ

(допускається правописна варіантність)

СЛОВА ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вергілій і Верґілій, Гео́рг і Ґео́рґ, Гуллве́р і Ґуллве́р

“У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [**g**] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — буквою **г** (*Верґі́лій, Ґарсі́я, Ґе́гель, Гео́рг, Ґе́те, Ґреґуа́р, Гуллве́р*) і шляхом імітації іншомовного [**g**] — буквою **ґ** (*Верґі́лій, Ґарсі́я, Ґе́гель, Ґео́рґ, Ґе́те, Ґреґуа́р, Ґуллве́р* і т. ін.)”.

аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат (пор. лавр)**, аудиторія і авдиторія**

“У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **au** звичайно передається через **ав**: *автенти́чний, автобіогра́фія, автомобі́ль, а́втор, авторите́т, автохто́н, ла́вра, Аво́ра, Маврита́нія, Павло́.* У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення au шляхом транслітерації як **ау**, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція* і *авдієнція, аудито́рія* і *авдито́рія, лауреа́т* і *лавреа́т, па́уза* і *па́вза, фа́уна* і *фа́вна.”.*

кафедра і катедра, ефір і етер, міф і міт, Борисфен і Бористен

“Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою **т**: *антоло́гія, антрополо́гія, апте́ка, а́стма, бібліоте́ка, католи́цький, теа́тр, тео́рія, ортодо́кс, ортопе́дія, Амальте́я, Прометей, Те́кля, Таї́сія, Теодо́р.* У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *ана́фема* і *ана́тема, дифіра́мб* і *дитира́мб, ефі́р* і *етер, ка́федра* і *кате́дра, логари́фм* і *логари́тм, міф, міфоло́гія* і *міт, мітоло́гія, Агата́нгел* і *Агафа́нгел, Афі́ни* і *Ате́ни, Борисфе́н* і *Бористе́н, Демосфе́н* і *Демосте́н, Марфа* і *Ма́рта, Фесса́лія* і *Тесса́лія* та ін.”.

УКРАЇНСЬКІ Й ДАВНО ЗАСВОЄНІ СЛОВА

і́рій і и́рій, і́род і и́род

На початку слова звичайно пишемо **і** ...

Деякі слова мають варіанти з голосним **и:** *і́рій* і *и́рій, і́род* і *и́род* (дуже жорстока людина).

ВАРІАНТНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА

ра́дості й ра́дости, любо́ві й любо́ви, Білору́сі й Білору́си

“Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова *кров, любо́в, о́сінь, сіль, Русь, Білору́сь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**: *гі́дности, незале́жности, ра́дости, сме́рти, че́сти, хоро́брости; кро́ви, любо́ви, о́сени, со́ли, Ру́си , Білору́си*”.

Словник доби

Володимир КАРАЧИНЦЕВ — український поет, дипломат, культуролог. Головний редактор історико-культурологічного часопису “Пульс Ставропігії”. Автор книги есеїв “Італія — стан душі”, книги поезій “Хромосоми” та “Видименевидиме”, перекладів з італійської, французької, норвезької мов. Член-кореспондент літературної академії Маларме (Франція).

Пропонуємо увазі читачів кілька есеїв зі “Словника доби”.

Держава

Нація — це вічність, а держава — оптимальна форма існування нації. *“Тільки через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем своєї власної долі. Без цього нація завжди й неминуче стає предметом поневолення й визиску інших державних націй”.*

***Микола Сциборський**, ідеолог ОУН, “Націократія” (Париж, 1935)*

“Держава” — від “держа”, старослов’янською — “наділ землі в утриманні”. Польською мовою — “дзєржава” — угода оренди, господарського найму. Загалом зрозумілий вектор поширення смислу “земля, яку держиш” на значно ширшу територію, якою “володіють”, “тримають”, “держать” (етнос, нація). Додавши до спільної території єдині мову і віру, отримаємо класичне німецьке трактування нації-держави, сформульоване Фіхте (1762—1814). Такими ж були наріжні слогани на передвиборних бігбордах Петра Порошенка: архетипне державотворче бачення. Щоправда, держава — це “щоденний плебісцит”, любив повторювати французький філософ Ернест Ренан (1823—1892). І спільне бажання жити разом вчора, сьогодні, завтра.

У сучасному розумінні **держава** — *це політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, реалізацією своїх повноважень на певній території через систему створених органів та структур...*

Держава Україна. Те, за що боролись наші предки з часів Київської Руси, доби козацтва, УНР-ЗУНР, упівці й червоноармійці (звісно, не всі), мільйони людей на майданах років незалежності. Те, за що гинуть тисячі патріотів у протистоянні агресії Москви на сході України, за що страждають сотні українців-в’язнів російських тюрем... Те, що має тисячоліття цивілізаційної глибини. Те, що кремлівські правителі по-імперськи презирливо називають *недодержава*.

Перші держави виникли на Близькому Сході. У стародавніх Афінах, Спарті, у Римі виникли рабовласницькі держави. Феодальні держави виникли в середньовічну добу і, мутуючи, протривали донині, незважаючи на промисловий і науково-технічний розвиток людства.

Історія знає утопічні описи держав: *Місто сонця або Абраксас* Кампанелли, *Утопія* Мора, *Левіафан* Гоббса (1588—1679). Мудра праця, де йшлося про суспільний (соціальний) договір. Політики й досі дебатують з цього приводу. Гоббс запропонував ідеальний варіант держави, в якій правитиме розум. Був провидцем? (Зважаючи на плани створення штучного інтелекту власне з цією метою). Вважав, що завдяки засвоєнню політичної науки суспільство зможе з часом позбутися воєн і встановиться благоденство. Основою політики він бачив наукові знання.

Гоббс уявляв державу міфічною потворою — Левіафаном. Унікально бачив єдиність державного тіла: душею держави є верховна влада, судді і чиновники — суглоби, радники — пам’ять, закони — розум і воля, нагороди і покарання — нерви, смута у державі — хвороба Левіафана, а громадянська війна — його смерть; добробут — сила чудовиська...

XX століття позначилося кінцевим розпадом абсолютистських монарших держав і утворенням тоталітарних, очолюваних диктаторами. Ці держави формувалися на основі ідеологій фашизму, націонал-соціалізму, комунізму. Одним з ідеологічних трендів 30-х була ідеологія націоналізму.

Бездержавні українці також не стояли осторонь основних віянь доби. Книга Миколи Сциборського, провідного ідеолога ОУН “Націократія” (Париж, 1935) акцентує, що нація — це вічність, а держава — оптимальна форма існування нації. “Тільки через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем своєї власної долі. Без цього нація завжди й неминуче стає предметом поневолення й визиску інших державних націй”. ”Влада належить нації через її найбільш талановитих, ідеалістичних та національно-альтруїстичних представників, що здатні забезпечити належний розвиток нації та її конкурентоспроможність”. Основні принципи творення держави, запропоновані М. Сциборським: національна солідарність (надкласовість і надпартійність); якісна суспільна ієрархія, особиста відповідальність керівників усіх рівнів за свої дії; самоврядність. Українці так і не відчули смаку такої державності. Зважте, сьогодні в Європі національний тренд відтворюється як реакція на глобалістські (мультикультуралістські) проєкти.

Більшість сучасних розвинених держав сформовані на демократичних засадах і верховенстві права. Держава має забезпечувати права громадян на свободу слова, вільну політичну, економічну діяльність; бере на себе обов’язок захищати кордони і конституційний лад, здійснювати міжнародну діяльність, правоохоронні й соціально-гуманітарні функції тощо.

Якщо влада неспроможна забезпечувати ці функції, то її демократично переобирають або ж виганяють. Майданно. Звісно, з ризиками для держави.

Ради чого і для кого ми, українці, будуємо державу? “Для людей”, — радше такою буде відповідь. За часів Януковича приколювалися: “ми навіть знаємо цих людей” (до слова, на блатному жаргоні “люди” — це злодії в законі).

Поки що для більшості українців держава залишається потворою. Громадяни через громадські організації, ЗМІ, майданні віча тощо мають право врегульовувати потворності. Від нас самих залежить зробити державу функціональною для всіх нас. Бо ж ми обираємо гаранта наших прав і свобод. Може, незле було б розробити і прийняти (законодавчо) суспільний договір між народом і тим, кого обирають найвищим державцем. Договір “держі”. З покроковим планом роботи. Звітними зобов’язаннями. З правом відкликання у разі невиконання зобов’язань. Прописати і прийняти такий механізм. Легко. Щоб не майданити зайвий раз. А зусилля поберегти для боротьби з ворогом.

P. S. Отоді насниться! Крига скресне. Щебетатимуть птахи. Від помаху їхніх крил мінятиметься світ. Ні! Він зміниться від легких помахів рук мільйонів свідомих громадян, які свідомо вкидають бюлетені у прозорі урни. І у всіх виростатимуть крила. Літати. Усім захочеться літати...

Втім, це ж справді нам обирати слуг народу. Держави Україна. Краще вчиняти це не в стані летаргії.

Шануймося.

Інавгурація

Інавгурація — від **inauguratio** (лат.) — посвячення. Урочиста церемонія вступу на посаду новообраного глави держави, коронації монарха, а також з нагоди посвячення духовних і світських осіб у якийсь сан чи на посаду. Слово **inauguratio** походить від — *augure* — віщун. За давньоримських часів це були пожиттєво обрані члени колегії жерців, які визначали майбутнє (долю) правителів, високих чиновників, суддів власне у ході ритуальних церемоній їхнього посвячення на посади. Трактуючи волю богів, авгури віщували на основі “розбору польотів” птахів (саме звідси часто вживаний досі вислів). Нестандартно, але ж знаємо, скільки у нашому житті непередбачуваностей. І донині такі події коментують сонми політологів, мольфарів, екстрасенсів і нумерологів тощо (цього нашого разу чомусь особливо активно). Цей наш раз волею різних сил припав на 20 травня.

З приводу дат інавгурації новообраного очільника держави були розмаїті спекуляції. Двадцяте число, скажімо, мало би потішити президента В. Ющенка, адже саме цього дня відзначається Всесвітній день бджоли (World Bee Day). Правда, він не видавався потішеним під час інавгураційної церемонії. На цю дату припадає також свято банківських працівників. Жартів і коментарів з цього приводу наче не чулося.

Ця дата запам’яталася ще любителям простого робочого одягу — блакитних джинсів, з мідними гудзиками і заклепками, прошитих жовтогарячими нитками та позначених характерним червонуватим лейблом Levi’s®.

Саме цього дня 1873 року американський підприємець Лівай Штраус продав першу партію своїх “левісів”. Через сто років потому цей предмет одягу став культовим атрибутом покоління радянської молоді епохи джинсової революції. Джинси були символом бунтарства, нон-конформізму. Їх носили кумири молоді — рок-музиканти, хіппі. Натомість у Радянському Союзі джинси вважалися водночас символом заможності і успіху. Мати “левіси” було круто. Потерті джинси і рок-н-ролл виявилися переконливішими аргументами на користь вільного західного світу, ніж затерта “антибуржуазна” радянська пропаганда. І система не встояла.

Від молодого несистемного президента дехто навіть очікував нон-конформістського приїзду на церемонію у Верховну Раду на ровері і саме у джинсах (до слова, на ровері у парламент приїхав київський мер В. Кличко). Натомість Володимир Зеленський мав протокольно бездоганний вигляд, що не заважало йому почуватися розкуто. Так дорогою до ВР він відволікався на короткі поручкання з народом і навіть зумів у стрибку поцілувати свого друга-квартальця в лисину.

Церемонія інавгурації пройшла традиційно, за відпрацьованим протоколом. Утім, “було весело”, резюмував спікер ВР А. Парубій. Лунали гімни України у виконанні хору, присягання на Конституції та Євангелії, були приховувана булава, печать і посвідчення, яке, за словами голови ЦВК, котра вручила його президентові, символізує сподівання і мрії громадян... Були звернення до всіх українців (повернення українців як національна ідея) і пропозиції урядовцям написати заяви, йшлося про розпуск Верховної Ради. Акцентовано на пріоритеті: припинення вогню (війни) на Донбасі.

Визнаючи вади і хиби урядовців, колишнього президента, законодавців, силовиків, тверезо розумію, що корабель має от-от відплисти. Без керманичів. Я не про персоналії, а про легітимні гілки влади. Уявляю при цьому, як чиїсь пильні очі тільки і чекають моменту, щоб підняти ці підупалі гілки. І тоді співатиметься не про червону калину. Новий президент і його команда (про яку хіба що авгури достеменно знають) кинули виклик загрозам, які на всіх нас чигають. При всій довірі до них з боку населення, погодьтеся, ризики втрат цілком реальні.

Новий гарант навів позитивний приклад успіху футбольної команди Ісландії. І у нас київське “Динамо” мало славні сторінки історії. Досвід успішної Швейцарії показовий. Втім, непорівняльний. Переконаний, у Швейцарії з її мудрими гномами нам би справді було весело. Проте реальний геополітичний контекст, який не можна не враховувати, оптимізму не додає.

Розважмо разом: завершити війну на сході може передусім країна-агресор. Мілітарно ми поки не готові до силових сценаріїв. Наші ж партнери, очевидно, не матимуть снаги до таких сценаріїв. Дипломатичні ж можливості під час війни обмежені й малоефективні. Потрібно мати потужні дипломатичні важелі впливів, добірні кадри та ефективний інформаційний супровід. А Кремлю завершення конфлікту не вигідно без ще більших жертв з нашого боку. ЄС зовсім не виглядає міцним горішком. Основні наші партнери з Нормандського формату мають достатньо внутрішніх проблем, аби відволікатися на нас і воліли би йти на поступки агресору. Повернення Росії до ПАРЄ — доконаний факт. Меркель завершує каденцію. Північному потоку-2, очевидно, бути.

У Сполучених Штатах Україна вже потрапила у вир передвиборних внутрішньополітичних інтриг між республіканцями і демократами, як Одіссей між Сциллою і Харибдою. На Близькому Сході прогнозується військовий конфлікт між США та Іраном, який може призвести до непередбачуваних наслідків. Зокрема, до можливого послаблення США. До зростання цін на нафту. Зростання протиріч між США та ЄС, який не налаштований на ескалацію напруги у цьому регіоні, не кажучи вже про новий “гарячий” конфлікт. З огляду на потребу в легітимізації своєї ймовірної участі в конфлікті, США потребуватиме нейтральної позиції РФ. Дві останні заяви К. Волкера (щодо необхідності автономізації Донбасу і неочікувана похвала діяльності Медведчука), озвучені після перемовин між Трампом і Путіним та між Помпео і Лавровим у Сочі, засвідчили певну переоцінку підходів США до ситуації на сході України. Чіткіші крапки над “і” може розставити планована зустріч Трампа з Путіним в Осаці (Японія) у червні ц. р. І виглядає, що Венесуела та передусім Іран можуть переважити українське питання для США у великій грі інтересів. Для Росії ж Україна становить “фундаментальний інтерес”, ще раз заявив днями Путін. Тож боротьба між гілками влади, або ж можливе обнулення владних структур в Україні — вода на ворожий млин. Технологія, щоб привести потужнішу фракцію у парламент? Безпечність, за яку, може, доведеться платити непомірну ціну?

Як висловився новий гарант, апелюючи до совісті кожного українця: “Кожен з вас президент”. Я особисто звик не покладатися у житті ні на кого. У скрутному становищі, як повчав казковий барон Мюнхгаузен, кожен мужик, котрий себе поважає, повинен самотужки витягати себе з болота за волосся. Що, зрештою, робить більшість українців, які не доробилися до офшорних компаній, рахунків у банках, нерухомості за межами тощо. Гадаю, більшість народу все ж готова підставити плече новообраному главі держави, але, мабуть, під реальні програми і дії.

Грядуть політичні вибори до ВР. Знаємо, кожен вибір має свої траєкторії.

Маємо шанси на зміни. Інавгураційна церемонія, яка відбулася 20 травня, так чи так знаменує майбутнє.

Відбулася інавгурація нової доби. Доби подальших змагань, конфронтацій, турбулентності. І сподівань. Хто з ким, хто проти кого? Курява. Запах пороху й сірки. Чутно шерхіт крил янголиних, шурхіт щурячих ніжок. Цокіт копит... Орда? Чи вершники інших часів? Аби не останніх...

Шануймося!

Далі буде.

“Мистецтво покликане забезпечувати високий духовний рівень нації”.

З Україною у серці

Заслуженому митцю України, автору понад 500 камерних керамічних пластів з української історії та понад 30 монументальних керамічних панно в архітектурних спорудах кількох міст, автору численних графічних і малярських творів 18 травня ц. р. виповнилося 90 років. Цього дня у Музеї шістдесятництва — філії Музею історії міста Києва — відбулася презентація живопису і графіки Галини Севрук до 90-річного ювілею художниці, учасниці шістдесятницького руху, Клубу творчої молоді “Сучасник”. Галина Севрук — шанована в Україні постать — лауреат премії Української асоціації незалежної творчої інтелігенції ім. В.Стуса (1991), премії ім. Митрополита А. Шептицького (1994). Оцінку творчості мисткині та її місця в українській культурі дав відомий письменник-документаліст, мистецтвознавець, активний учасник Руху шістдесятництва, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка Богдан Горинь.

Богдан ГОРИНЬ

У духовному світі багато загадок, на які давно звернули увагу дослідники. Згадаймо, що 1929 року відбувся перший великий удар по українській інтелігенції — судовий процес над учасниками вигаданої чекістами Спілки визволення України (СВУ). 45 видатних особистостей насильно вилучили з творчого життя. З якихось невідомих законів вищої сили саме у 1929 р. народжується гроно талантів, яким випала доля компенсувати ті втрати. У Східній і Західній Україні — як єдиній національній спільноті, у 1929 р. народилися Іван Світличний, Алла Горська, Роман Іваничук, Дмитро Павличко, Еммануїл Мисько, Володимир Патик і ще низка інших, не менш видатних імен. Саме завдяки загадковій компенсації (регуляції втрат і надбань) Україна століттями існує як національна цілісність.

Щоправда, Галина Севрук народилася не в Україні, а в Самарканді (Узбекистан), але тісно пов’язана з українським корінням. Батько, Сильвестр Мартинович Севрук (1891—1971), за фахом був архітектором, мати — Ірина Дмитрівна (1899—1989), походила зі славного й давнього київського дворянського роду Григоровичів-Барських. Під час революції дід Галини — адвокат Дмитро Григорович-Барський, — емігрував до Франції з сином Глібом. Донька адвоката Ірина (мама Галини) відмовилася емігрувати й була переслідувана совєтською владою, відрахована з університету, де вчилась на юридичному факультеті. Щоб бути подалі від очей чекістів, виїхала в Узбекистан, вступила до університету, але й там чекісти перервали її навчання, дізнавшись, що листується з батьком-емігрантом. Вийшла заміж за архітектора Сильвестра Севрука, 1928-го народила доньку Оленку, а 18 травня 1929-го — Галину. Через рік переїхали в Україну, жили в Харкові, де батько Галини Сильвестр Севрук отримав роботу в проектному інституті “Гіпроград”.

Після війни — у Києві. Десять років мешкали в монастирській келії у Софії Київській. Галина навчалася в художній школі при Київському художньому інституті, а згодом на факультеті живопису Київського художнього інституту, який закінчила 1959 року.

Вихід Галини Севрук на мистецьку арену збігся з початком короткочасної відлиги у громадському, суспільному, політичному й культурному житті України. В роки критики культу особи Сталіна на свідомість вихованої у сталінські часи творчої молоді діяло кілька чинників. Передусім приголомшувала інформація про жахіття репресій у 1920—1930-ті роки в Україні. Вибіркова реабілітація жертв сталінського терору, поява їхніх імен у газетах і журналах змушували творчу інтелігенцію України по-іншому глянути на історію й культуру рідного народу. В такому суспільно-політичному кліматі народжувався Рух шістдесятництва, який охопив літературу, мистецтво, театр, кіно, сприяв пробудженню громадської активності. Скупченням енергії молодих талантів став Клуб творчої молоді “Сучасник”, одним із засновників якого була Галина Севрук.

У підвищеній емоційно-патріотичній атмосфері Клубу формувалася національна свідомість Галини, розуміння, що мистецтво покликане забезпечувати високий духовний рівень нації. Саме у Клубі творчої молоді вона познайомилася з багатьма його видатними учасниками — митцями, письменниками, режисерами, акторами, істориками, літературознавцями й мистецтвознавцями — Іваном Світличним, Надією Світличною, Лесем Танюком, Людмилою Семикіною, Василем Стусом, молодим Сергієм Білоконем — першим укладачем покажчика її творів, та багатьма іншими. Активістку Клубу Аллу Горську знала ще з художнього інституту. Тоді ж під керівництвом Надії Світличної почала разом Аллою вивчати українську мову, історію та культуру України, знайомилася з матеріалами самвидаву.

Клуб став середовищем, в якому жваво відбувався обмін інформацією, думками, кристалізувалися погляди на сучасність і завдання культури. У такому високодуховному кліматі не можна було бути дріб’язковим, час вимагав осмислити українську історію, ширше й глибше глянути на завдання мистецтва, шукати свій шлях і власне місце в історичному процесі українського відродження. Від прочитаної (забороненої) літератури перед внутрішнім зором Галини Севрук вимальовувалася вся історія України — від її прадавніх часів і до сьогодення. Мисткиня поставила перед собою велику мету: в різних видах і жанрах мистецтва — малярстві, графіці, кераміці, мозаїці, скульптурі відображати дух історії України. У подальші роки вона реалізувала свій задум, створивши образи-символи видатних історичних і культурних діячів України різних періодів її історії — від Ярослава Мудрого, Данила Галицького, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи до представників другої половини XX століття — Михайла Брайчевського, Івана Світличного, Алли Горської, Василя Стуса.

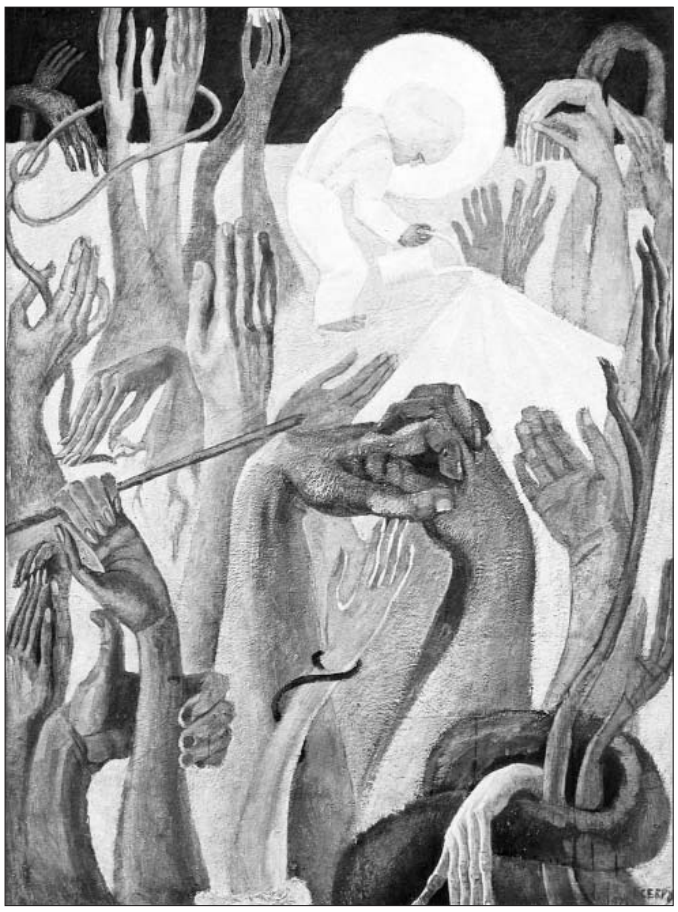

Реалізації цього великого задуму сприяли розмови й консультації з авторитетним істориком Михайлом Брайчевським, екскурсії видатними історичними і культурними місцями України, які проводив мистецтвознавець Григорій Логвин, дружні поради літературознавця Івана Світличного, ознайомлення в привітному помешканні з унікальними книжками його великої бібліотеки з творчістю діячів “Розстріляного відродження”, а також ненадрукованими поезіями Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, Івана Драча, що поширювалися в самвидаві.

Галині Севрук щастило на друзів і добрих порадників. Монументаліст Сергій Кириченко став її учителем в оволодінні техніки мозаїки, і 1963 р. Галина Севрук створила перший монументальний мозаїчний твір “Лісова пісня”, закуплений державою для Львівського університету, де й нині зберігається в університетському музеї. Після завершення у 1964 р. ще одного монументального мозаїчного твору “Лілея” Севрук упродовж 1964—1985 рр. працює у розміщеній на території Софійського заповідника експериментальній керамічній майстерні, де душею і серцем зріднилася з її талановитим керівником, ентузіасткою в царині української кераміки Ніною Федоровою (1907—1993). Збагнувши таємниці й творчі можливості глини, оволодівши технікою кераміки, мисткиня звернулася до створення в кераміці образів давньоукраїнської міфології (“Сварог”, 1966, “Перун”, 1984) та яскравих особистостей Київської Русі. Упродовж цих років створено сотні камерних керамічних пластів з історії України та десятки монументальних керамічних панно в архітектурних спорудах Києва та інших міст.

Над відтворенням у техніці кераміки діячів давньоукраїнської держави вона працювала багато років. Першим творчим успіхом, в якому поєдналися її талант графіка з новим фахом кераміста, став пласт “Плач Ярославни” (1964). Подальші портретні зображення (“Ярослав Мудрий” (1970), “Лікар Агапіт” (1974), “Анна Ярославна” (1975), “Єлизавета Ярославна”, “Анастасія Ярославна”, “Княгиня Ольга”, “Митуса”, “Боян” — всі 1979 р.) викликають захоплення майстерністю пластичної передачі образів із вдалим застосуванням кольорових полив.

Не полишила Севрук тему Київської Русі і в пізніші роки. Вона створила величне монументальне панно “Місто на семи горбах” (Київ, готель “Турист”, 1985—1987), у композиції якого використано (цитовано) раніше виконані твори на тему Київській Русі

Ще одна тема, над якою роками трудилася мисткиня, — часи козацької вольності. Твори “Кошовий Самійло Кішка” (1969), “Богдан Хмельницький з військом” (1969), “Козак-Нетяга” (1969), “Козак на варті” (1969) відзначаються лаконічною композиційною побудовою, високою культурою пластики, виразністю художніх образів.

До 150-річного ювілею Тараса Шевченка Галина Севрук разом з Опанасом Заливахою, Аллою Горською, Галиною Зубченко й Людмилою Семикіною створили у вестибюлі Червоного корпусу Київського університету вітраж за мотивами Тараса Шевченка “Возвеличу малих отих рабів німих” (із зображенням Шевченка і Матері-України). За наказом партійних чиновників 18 березня 1964 р. вітраж знищила адміністрація університету. На спеціальному обговоренні у Спілці художників вітраж визначено як твір “шкідливий”, несумісний з офіційним трактуванням шевченківської творчості. Співавторів вітража Аллу Горську і Людмилу Семикіну виключили зі Спілки художників (невдовзі поновили).

Коли через рік Україною прокотилася хвиля репресій, Севрук не побоялася ставити свій підпис під колективними листами-протестами проти політичних переслідувань в Україні 1965—1966 рр., зокрема під зверненням 20 квітня 1966 р. до Верховного суду УРСР з вимогою переглянути кримінальну справу О. Заливахи, а 1968-го приєднала свій підпис до “Листа-протесту 139” проти репресій стосовно інтелігенції. Серед 139 підписантів було 15 художників, яких викликали в КГБ і оголосили ультиматум: якщо не відмовляться від підписів, будуть виключені зі Спілки. Не відмовилися лише Галина Севрук, Алла Горська і Людмила Семикіна — усі троє були позбавлені членства у Спілці.

Крім кераміки Галина Севрук поперемінно займалася графікою й олійним малярством. Чимало її творів у графіці й малярстві наділено символічним звучанням. Змушує задуматися над пережитими роками совєтського тоталітаризму графічний твір “Розпач” (1972), який став відгуком на нову хвилю репресій, яка прокотилася Україною в січні 1972-го. Тоді за ґратами опинилося чимало друзів мисткині, без контактів з якими їй важко було уявити подальше життя. У творі вражає композиційна винахідливість, підняття змісту твору до рівня символічного звучання. У центрі аркуша зображено лежачу в розпачі жіночу постать. Хто вона? Дружина заарештованого, автор твору чи символ України? Чотирикутний простір аркуша обрамлює довжелезного розміру зміюка. Між її завернутою пащею і хвостом — невеличкий прохід, крізь який неможливо прослизнути, щоб не бути вжаленим. Твір “Розпач” — це доля людини й доля України в комуністичному тоталітарному режимі.

Серед малярських творів мисткині вирізняється сповнена символічного звучання картина “На цвинтарі” (1973) із зображенням сидячого серед гробів Івана Світличного. Композиція мимовільно навіює рядки з поезії Василя Симоненка: “На цвинтарі розстріляних ілюзій уже немає місця для могил”.

Багатогранна творчість Галини Севрук належить до золотої скарбниці української культури, її твори достойно представляють українське мистецтво за кордоном. Твори видатної мисткині зберігаються в багатьох музеях України: Національному музеї історії України, Музеї Лесі Українки, заповіднику “Софія Київська”, у художніх музеях Києва і Львова, а також у приватних колекціях — у США, Канаді, Чехії, Болгарії, Польщі та інших країнах.

«Нестандартні» документи

о. Юрій МИЦИК,
д. і. н., проф.

Автор цих рядків займається переважно козацькими часами, але інколи доводилось писати про події XX ст. і працювати у відповідних архівах. У дніпропетровському партархіві працював ще у 1976—1977 рр., коли писав про минуле Дніпропетровської області в “Історії міст і сіл”.

Тоді я звернув увагу на те, що третина документів Дніпропетровського міського комітету компартії була знищена, в машинописному описі фонду за 20—40-ві роки навпроти цих справ стояв штамп “уничтожено” (переважно це були справи про “сині конверти”, в яких партійній верхівці видавали подвійну чи потрійну платню, понад офіційну, котра не перевищувала зарплати кваліфікованого робітника). Цікавішими й важливішими були справи іншої третини фонду, навпроти яких в описі стояв штамп “В читзал не выдавать”. Тут були справи про український визвольний рух, насамперед про підпільні організації УНР та ОУН. Коли в незалежній Україні партархів припинив своє існування і був злитий з обласним держархівом, я поспішив до нього (1992 р.), щоб попрацювати з забороненими справами. На мій подив, замість замовленого опису справ міськпарткому був виданий новий опис, у котрому не було й згадки про справи, на котрих стояли штампи. Ясно, що вони були знищені. Довелося задовольнятися тим, що “Бог послав”. Але й тут було чимало важливого. Коли мій колишній студент Дмитро Мешков витягнув справу про діяльність УПА в 1943—1944 рр. на території Дніпропетровської та Кіровоградської областей і я тут же видрукував їх на сторінках дніпропетровської рухівської газети “Вільна думка”, працювати в колишньому партархіві стало неможливо. Мешкова невдовзі звільнили, і він тепер науково працює в Німеччині, а мені стали видавати не всі справи і забороняли копіювати навіть телеграми. Довелося покинути негостинні стіни партархіву, яким, видно, негласно продовжував керувати “подпольний обком”, і повернутися до своїх козаків...

Але дещо тоді таки вдалось витягти. Це стосується справ про селянські заворушення 1930 р., про справу братів Бинат (у колгоспі “Червона зірка” Запорізької області) того ж періоду, про чистки “націоналістів” у школах Дніпропетровська 1934 р., про підпільну антирадянську листівку 1947 р... Про деякі справи варто нагадати.

Маленька сенсація

Скільки пам’ятаю, книжки з “Політвидаву”, шкільні підручники та й сучасні російські кінострічки постійно стверджували думку про те, що гітлерівці тотально винищували комуністів і комсомольців на окупованих землях. Тим сильнішим було здивування від правди, яку старанно приховували від людей в архівній пилюці. Виявляється, **гестапо ставило комуністів на облік**, і репресувало їх лише тоді, коли були якісь додаткові підстави, насамперед участь у русі Опору. Після вигнання гітлерівців компартія стала проводити “чистки” серед цих людей. Так, у грудні 1944 р. з лав ВКП(б) виключили Д. Ю. Тарасова, котрий стояв на обліку в гестапо і всю окупацію працював у трамвайному парку та на заводі ім. Петровського. Так само виключили з партії й М. І. Ролендера. Цей був німцем за походження, і гестапо дозволило йому навіть не відмічатися... Цікаво, а як же було з комсомольцями?

Деякі “доблесті” НКВД

Лицарі беріївського відомства до своїх героїчних вчинків зараховували й боротьбу з поверненцями — колишніми розкуркуленими. Ці люди під час воєнної завірюхи поверталися за можливості до рідних осель, і оскільки по селах вже не було “совєтської” влади, то займали свої хати з дозволу старости. Ось, наприклад, Сергій Михайлович Іванченко повернувся із заслання до с. Соловянки Межівського району Дніпропетровської області. Тут “при содействии оккупационной власти”, тобто односельця-старости, зайняв свою хату. Більшого компромату НКВД не знайшов. Наслідок: 10 років таборів, з яких Іванченко мав вийти (чи вийшов?) якраз на своє 70-річчя. 10 років “припаяла” компартійна влада і Павлові Донцю, котрий не тільки зайняв свою хату, а й “клєвєтал” на соввласть, тобто говорив правду про несправедливі репресії. Були й складніші історії. Так, Іван Швайка теж повернувся до своєї хати, теж “клєвєтал”, але ще й “занімался прєдатєльством”. Правда, чомусь не конкретизували, в чому ж було те “прєдатєльство”, але накинули за це ще 5 років: 10+5=15. Ще складнішою була історія з Романом Івановичем Лихманом, 1894 р. н. У 1930 р. розкуркулили його батька і вислали разом з сім’єю. Повернувшись у воєнні роки до свого села, Лихман звернувся до поліції, бо в його хаті мешкав комуніст-НКВДист Нетесов. Німці заарештували Нетесова, а Лихман зайняв свою хату. Нетесова через якийсь час розстріляли. У 1944 р. Лихмана засудили за це до розстрілу, але він заявив, що два його брати і два сини воюють у лавах Червоної Армії. Тоді було ухвалено таке ж рішення, яке ухвалив білий офіцер щодо брата свого денщика — Митьки (у фільмі “Чапаєв”). На знак великої милості той замінив смертну кару шпіцрутенами, від чого Митька помер. Лихману гуманний суд дав 20 років каторги, з якої він, видно, вже не повернувся. Суд не взяв до уваги, що Лихман повернувся до **своєї** хати, з якої його ні за що вигнали разом з батьками...

Таких знахідок архіви ховають безліч. Тому комуноїди секретили й секретять їх навіть зараз. Але рано чи пізно вся правда вийде на світ!

Не впав «Листок»

О. В. МОТРУК,
молодший науковий працівник музею О. Довбуша

Козьменко Дмитро Олексійович, “Листок”, народився 28 листопада 1925 року в сім’ї селян Олекси Козьменка та Насті Якуб’як. Дмитро пішов до державної польської школи, хоч мріяв учитись у Рідній школі, де навчання було платне і вчились діти заможних селян. Закінчив 7 класів і хотів продовжити навчання в духовній семінарії, та початок війни розвіяв ці мрії. 19 вересня в Галичину ввійшли радянські війська — і в центрі Печеніжина зразу ж відбудували тюрму НКВС, в якій закатували до червня 1941 року багато безневинних українців, а в липні 1941-го прийшли нові “визволителі”, які цю тюрму переобладнали під приміщення будівельного загону — так званого “бавдінсту”. Юнаки почали дедалі більше ненавидіти окупантів і схилятися до підпільної ОУН, а точніше, її молодіжного крила Юнацтва ОУН.

10 травня 2012 року згасло життя, прожите для України — в кращі світи пішов Козьменко Дмитро, син Олекси, стрілець сотні ВД 59 ім. Михайла Колодзінського “Листок”, член Коломийської станиці Братства вояків ОУН-УПА Карпатського краю ім. полк. “Грома”.

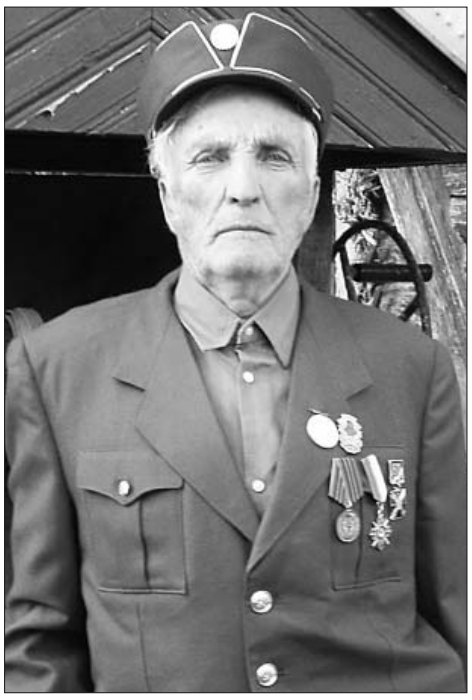

На кутку Дубовиці, під лісом, до діда по материній лінії заходив кущовий провідник ОУН Шкондеюк Іван, син Василя “Славич”, “Святослав” (1917—1945) родом з Соколівки на Косівщині, син священика, з яким мав можливість інколи спілкуватись і 18-літній Дмитро та його друзі-ровесники. 1943 року на основі самооборонного кущового відділу Української Народної Самооборони (УНС) було сформовано сотню, яку прийняв підстаршина Дружин Українських Націоналістів, хорунжий УПА Михайло Москалюк, син Юри “Спартан” (1921—1950), а “Славич” очолив штрафну сотню 21 тактичного відтинку “Гуцульщина” і перейшов на рідні терени.

В УПА вступило майже 100 мешканців Печеніжина віком від 17 до 45 років, включно з дівчатами, які виконували роль санітарок і зв’язкових. Переважна більшість — юнаки, перед якими постав вибір — іти в Червону Армію чи поповнити “Армію безсмертних” і змагатись за Українську Самостійну Соборну Державу. Дмитро Козьменко став вояком Української Повстанської Армії на псевдо “Листок”.

З наближенням фронту сотня “Спартана”, яка отримала шифр **ВД 59** і структурно входила в курінь “Карпатський”, маневрує між мадярськими і радянськими частинами, зводячи позиційні бої, нападаючи на ешелони і склади зі зброєю і амуніцією. 22 березня 1945 року відділ сотні “Спартана” висадив у повітря трьома потужними вибухами тюрму НКВС у Печеніжині. У цій акції брали участь майже всі повстанці з Печеніжина.

Згодом Дмитро став розвідником, і командир високо його цінував.

Тільки завдяки ідейності й силі волі повстанцям вдалося вистояти в люті морозні зими. Згадував повстанець добрим словом свого безпосереднього командира — Йосипа Приймака “Нечая” з Молодятина, одного з трьох братів, які полягли в боях за Україну. Майже всі ровесники і друзі Дмитра Козьменка загинули в численних боях.

В одному з боїв у лісах за Слободою “Листок” дістав дві кулі в праве передпліччя. Та це поранення не було фатальним. У березні 1946 року Дмитро Козьменко в Іванівцях прийняв свій, останній в лавах УПА, та далеко не останній бій за Україну. Сили були нерівні, не на користь повстанців. Дмитро був поранений у ногу і від втрати крові знепритомнів. Опритомнів уже на возі разом із вбитими і пораненим у груди хлопчиною дорогою в Ланчин. Ззаду, на коні, офіцер НКВС пильнував, щоб той, з простріленими грудьми, не зіскочив з воза. Їздовий — знайомий “стребок” з Іванівців. “Василю! Вези легше, ми ранені!” — “Везу так, як мені приказано!”.

Кілька разів Дмитро втрачав свідомість, коли приходив до тями — думав над тим, що його чекає. Визріло рішення вмерти дорогою, тому попустив джгут на нозі, щоб стекла кров, але пильне око офіцера це помітило — джгут затягнули, сильний удар вибив з голови думки про самогубство і рештки свідомості. Згодом ногу ампутували. Здавалося, шансів вижити — мінімум, але він таки вижив! Хірург-грузин був доволі людяний. Ліків бандерівцям “не положено”, тож лікар казав: “Цього хлопця лікує його молодість і сильний організм”. Два роки – по пересильних тюрмах, а потім ще довгих 8 років концтабору, в Мордовії. В ГУЛАГу в’язні вмирали від надважкої праці, голоду, дистрофії, а він, без ноги, вижив, працюючи нарівні з іншими каторжниками.

На волю вийшов 1956-го, приїхав до Печеніжина. Радісно зустріла родина, а односельці — по-різному. Якось Дмитро почув музику і пішов подивитися на танці на толічці (майдані). Дивився на чужу молодість, бо власна минула за колючим дротом, і гірко було, що збоку купкою стояли його ровесники-фронтовики і ніхто не підійшов, не подав руки. Вважали ідейним противником? Навряд. Скоріше, боялися за себе...

А в тому ж таки 1956-му довелося забиратися з Печеніжина, бо всіх учасників національно-визвольної боротьби “дбайливе” КДБ зібрало і недвозначно “порадило” виїхати за межі Західної України, бо почалося повстання в Угорщині, а радянське керівництво боялось, щоб колишні повстанці не підтримали угорців або не почали повстання в себе вдома.

Поїхав у Миколаївську область, там зустрів Ганну Городенко з Молодятина — вдову з чотирма дітьми, котра теж перебувала на спецпоселенні, оскільки була з повстанської сім’ї — сестра Настя була в УПА. Одружився з нею і повернувся 1961 року в Печеніжин. Невдовзі у них народилась дочка.

Дмитро 20 років фірманив у лісництві. На батьківському подвір’ї збудував хату, допоміг побудуватися дочці. Щонеділі, незважаючи на погоду, ходив кілометр до церкви пішки, поки не зліг. Вистоював усю літургію, ставив свічки за бойових побратимів і командирів, молився за Україну і народ. Завжди відвідував заходи з ушанування борців за волю України, виступав з промовами перед молоддю. Цікавився політичною ситуацією в Україні, засуджував тих, хто прогнувся і опустив руки.

Його незмінними словами були: “Ми вибороли для вас Україну, а ви її розбудуйте, бо ніхто цього за нас не зробить!”. Дмитро Козьменко не хотів для себе ані пільг, ані нагород, ані похвал, його єдиним бажанням було дочекатися, коли на державному рівні буде визнано боротьбу ОУН-УПА. Дуже тішився присвоєнням почесного звання “Герой України” командиру Роману Шухевичу і провідникові Степанові Бандері, до останніх днів називав себе “Штефановим хлопцем”.

“Учений постає однаково привабливим та високошанованим у науковому світі як український європеєць і як європейський українець”.

Українська демографія: високі сходження, круті обриви

До сторіччя першого в світі Демографічного інституту (1919—2019)

Марина ІГНАТЕНКО,
доктор історичних наук, професор,
м. Переяслав-Хмельницький

Минуле століття (1918—2018) за масштабами руйнувань, масовістю народовигублення та грандіозністю суспільних потрясінь не має аналогів в усій Світовій історії. На біду українців, саме їхня Батьківщина ставала епіцентром планетарних катастроф (загибель Дніпра, Чорнобиль) та полігоном найтяжчих випробувань народу: світовими війнами, нескінченними голодоморами-геноцидами, які за чисельністю жертв перевищують усі інші відомі в світі геноциди та холокости, разом узяті. Тільки між 1914 і 1922 роками з тіла українського народу було вийнято 9 мільйонів життів (УРЕ. — 1984. — Т. 11. — Кн. 2. — С. 22. — Таблиця 2). Тобто: 1913 року було 36,2 млн осіб, 1922 року — 27,2 млн осіб.

Показово, що минуле століття (1918—2018) і почалося, й закінчилося (і триває!) агресією проти України тієї самої імперії-терористки, імперії-кілера — Російської Федерації. І коли за умов екстремальних, за обставин, абсолютно не сприятливих для творчості, засновується Українська Академія Наук (УАН), а в її структурі, зокрема, найгуманніший науковий підрозділ — перший у світі (!) Демографічний інститут, то вже сам цей факт свідчить про фізичний потенціал та інтелектуальну незнищенність українців як Нації.

Справді, утворена 1918 року за часів Української Держави гетьмана Павла Скоропадського Українська Академія Наук (УАН) стала твердинею духу, оплотом національної гідності українського народу.

Гідним пошануванням сторічного ювілею Національної академії наук України та сторіччя Демографічного інституту став вихід у світ монографії М. І. Шпиталь та Н. І. Коцур “Академік М. В. Птуха (1884—1961). Життєпис: вершини та обриви” (Житомир. – Вид. О. О. Євенок. — 2018. — 436 с.). Разом з тим це є виявом глибокої поваги до пам’яті ініціаторів та будівничих демографічної науки, завдяки яким ця галузь у першій третині XX століття посіла пріоритетні висоти в європейському науковому світі. Тріумфальні сходження українських демографів були обірвані тяжкими ударами сталінського тоталітаризму, наслідки яких даються взнаки й сьогодні.

Це видання є єдиною нині монографічною працею, яка узагальнено аналітично відтворює особливості діяльності першого в світі Демографічного інституту, що в системі академічних знань став класичною науковою школою академіка М. Птухи. Від 1919 до 1938 року ця наукова школа була осередком з винайдення найуспішніших демографічних ідей, визначала найперспективніші напрями розвитку демографічних пошуків.

Яка ж потреба покликала до наукового обігу працю такого змісту? Всебічне і науково глибоке обґрунтування теми цієї монографії бачимо вже в “Передмові” та “Вступі”. Потреба ця **крайня**: вона зумовлена **катастрофічним** характером демографічної ситуації в сьогочасній Україні. Як зазначає у “Передмові” Віктор Коцур, доктор історичних наук, професор, академік НАПН України, ректор Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, “ця ситуація така тривожна, що вже загрожує самому існуванню українців як нації” (с. 9). Ми стоїмо над демографічною прірвою. Якщо 1919 року Україна за кількістю населення посідала 10 місце на планеті, то 2015-го — 32-ге. На початку 1993 року було зафіксовано 52244 млн осіб. А вже станом на 1 квітня 2016 року чисельність населення України, за даними Державної служби статистики України, становила 42708 млн осіб (без урахування тимчасово окупованої Республіки Крим та міста Севастополь).

Отож збереження та кардинальне поліпшення фізичного й духовного здоров’я нації потребує посилення соціальної орієнтації економічного розвитку, першочергової уваги до соціальних аспектів. Сьогодні ці чинники мають бути найголовнішими орієнтирами демографічної політики. “Демографізація” суспільства, тобто виховання в суспільстві моральних принципів та людинолюбних ідеалів як повсякденних норм, якими перейнята вся наукова спадщина академіка М. В. Птухи і якими жив і керувався вчений та створений ним Демографічний інститут, є нині завданням надважливої державної та суспільної ваги. Має бути відроджена й покликана до втілення в повсякденне життя найгуманніша філософія, провідною ідеєю якої є, за визначенням М. В. Птухи, “людина як безконечна цінність”. Саме під кутом людиноцентризму досліджують і весь життєвий шлях М. В. Птухи, і всю його наукову, науково-організаційну та педагогічну діяльність автори монографії.

Серед найважливіших напрямів, на яких зосередили увагу дослідники, бачимо чотири: а) у галузі загальної теорії статистики; б) у галузі демографії теоретичної і прикладної; в) у спеціальних розробках загальної і вітчизняної історії статистики; г) у колективній роботі академічного Демографічного інституту.

Вивчаючи наукові здобутки академіка М. Птухи, автори монографії роблять висновок, що в особі цього вченого Україна інтелектуальна має благородний приклад цілковитої відданості “святій і чистій науковій роботі”. Таке високе пошанування науки увінчалося видатними здобутками, які вивели українську економічну думку, зокрема демографічну галузь, не тільки на передові рубежі в усьому СРСР, а й утвердили українські пріоритети, українську першість на світовому економічному обширі. До визначальних здобутків академіка належать:

1) заснування та розвиток теоретичних і методичних напрямів у демографії. Головний творчий внесок у наукове демографічне знання та пізнання полягає у фундаментальному обґрунтуванні існування демографічної статистики як окремої галузі сучасних наук про гуманітарне, соціальне та суспільне. Михайло Васильович виробив таку дефініцію предмета демографічної статистики, точність якої не породжує питання: що реально ця наука вивчає. Він вважав: предмет демографічної статистики утворюють “конкретні масові явища соціального життя, що стосуються особистості людини або її вчинків”. Цінність визначення М. В. Птухи предмета (“матеріалу”) демографічної статистики полягає також у тому, що вона орієнтує на подальше та безперервне розширення її предмета.

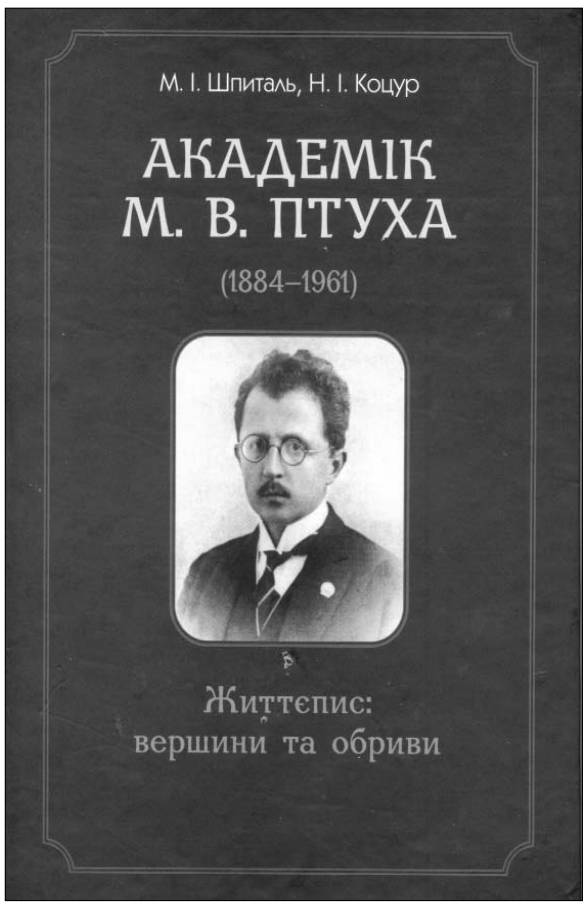

2) Науковець удосконалив методику демографічного аналізу в частині побудови індексів шлюбності, розробки коротких таблиць смертності та показників смертності немовлят за місяцями року, вирішення методичних питань щодо перспективних обчислень населення, переписів населення тощо.

3) Масштабно та глибоко науково (досі ще найґрунтовніше) досліджено історію демографічної статистики країн Заходу, що увінчалося виходом у світ “Очерков по истории статистики XVII–XVIII веков” (1945) та двотомної фундаментальної праці “Очерки по истории статистики в СССР” (1955 і 1959). Перша праця засвідчує прихильність М. В. Птухи до західного вектора наукових досліджень, друга розкриває самобутній шлях розвитку вітчизняної економічної думки.

Колектив першого в світі Демографічного інституту глибоко науково проаналізував демографічні процеси вивчення особливостей смертності населення України та європейської частини Росії, смертності 11-ти народностей європейської частини Росії наприкінці XIX ст.; еволюції смертності в Україні до початку першої п’ятирічки; здійснення перспективних обчислень населення України до 1960 року.

У поданні М. І. Шпиталь та Н. І. Коцур наукова біографія академіка М. В. Птухи збагачена дорогоцінними рисами справжності, в якій учений постає однаково привабливим та високошанованим у науковому світі як український європеєць і як європейський українець. Уперше переконливо доказово виписано сторінки біографії М. В. Птухи як ученого, чітко й послідовно орієнтованого на кращі зразки європейської і світової науки. Цим засвідчено притаманну українській науці особливість: бути на висоті загальнолюдських інтересів, орієнтованих на гуманізм, високі духовні засади.

Рецензоване нами дослідження спирається на потужну джерельну базу. Це передусім наукові праці академіка та сукупність унікальних документальних матеріалів, зосереджених в архівосховищах Інституту архівознавства (748 одиниць зберігання), Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України, Державному архіві міста Києва, Галузевому Державному архіві Служби безпеки України, Науковому архіві Президії Національної академії наук України.

Орієнтація авторів монографії на первинні документи дала можливість уникнути неточностей та помилок, а також спростування ненаукових трактувань деяких фактів із життя ученого, чого не уникнули деякі попередні дослідники. Багато сторінок монографії стають дорогоцінними з огляду на те, що вони реабілітують добрі імена багатьох учених, несправедливо зганьблених ідеологами більшовизму, зокрема наркомом освіти В. П. Затонським та іншими “чистими марксистами”.

Дорогоцінна першість: нею позначено всі розділи книги; при цьому окремі підрозділи побудовано на матеріалах, які зовсім не потрапляли у поле уваги попередніх дослідників. Такими, наприклад, є підрозділи “Ідеологічний погром ВУАН в контексті програми “національно-культурного будівництва та боротьби проти націоналізму”; “Наукова та науково-організаційна робота академіка М. В. Птухи на посаді Голови Відділення Суспільних наук АН УРСР (1944—1950)” тощо. Уперше широко використано матеріали карної справи (“Дело №830”), заведеної на М. В. Птуху 1938 року як на “ворога народу”.

Особливу цінність становлять “Додатки”, де згруповано різні документи з “Домашнього архіву”, а також із особових справ різних навчальних закладів, де працював Михайло Васильович. Дорогоцінною часткою “Додатків” є “Звіти” Птухи як завідувача кафедри статистики в Київському комерційному, потім Інституті народного господарства, а також лекційні програми з предметів, що їх розробляв особисто й читав професор М. В. Птуха. Уперше в “Додатках” опубліковано листи Михайла Васильовича до колишнього вченого секретаря Демографічного інституту М. М. Трацевського, засланого на п’ятнадцять років у Красноярський край. Ці листи передають стан душі та самопочуття вченого в останні роки його життя. Дбайливо збережені доктором економічних наук, професором В. С. Стешенко та її чоловіком, кандидатом економічних наук В. П. Піскуновим, ці унікальні документи передано на зберігання авторам монографії.

До честі В. С. Стешенко, останньої аспірантки академіка М. В. Птухи, їй належить наполеглива ініціатива щодо нагальної потреби відновлення діяльності Демографічного інституту в системі Національної академії наук України та повної реабілітації співробітників, які постраждали в результаті розгрому цієї установи тоталітарним режимом 1938 року. Про це свідчить наукове обґрунтування необхідності відродження інституту під назвою **Національний інститут демографії імені М. В. Птухи**, опрацьоване завідувачем відділу демографії та відтворення трудових ресурсів Інституту економіки НАН України В. С. Стешенко 23 березня 2001 року. Валентина Сергіївна опрацювала навіть структуру найважливіших наукових підрозділів, визначила зміст досліджень та кількість співробітників у них.

Крім того, професор В. С. Стешенко, зазначають автори монографії, ініціювала також необхідність заснування премії імені академіка М. В. Птухи в системі НАН України.

Першорядне значення монографії полягає в тому, що її автори дослідили життєпис та наукову спадщину М. В. Птухи багатогранно й поглиблено, в усій складності його життєвої долі — і перед нами постає не благополучний в усіх відношеннях, лояльний до Радянської влади учений, а людина феноменальна, титан праці, велич якої вражає самобутністю та унікальністю, навіть трагічністю.

Чим більше нового, невідомого, пізнавального вводять автори у свою книгу, тим більш привабливим, захопливим стає образ ученого, тим більшу повагу викликає загалом і вся українська наука. І справді, самобутність М. В. Птухи вражає. Феноменальна працелюбність і працездатність, його лідерство як очільника наукової школи високо оцінив Президент Національної академії наук України, академік Б. Є. Патон. М. В. Птуха гідно підноситься у колі таких величин, як академіки М. І. Туган-Барановський, К. Г. Воблий, Є. Є. Слуцький, Р. М. Орженцький, О. В. Корчак-Чепурківський, А. П. Хоменко та ін.

Особливо важливу роль у житті та науковій діяльності М. В. Птухи відіграли академіки М. І. Туган-Барановський та К. Г. Воблий. Оскільки раніше у низці публікацій з пошани до М. В. Птухи стверджувалося, що Демографічний інститут було засновано з ініціативи Михайла Васильовича, то автори монографії усувають цю історичну несправедливість, посилаючись на визнання самим Птухою, що цю першу в світі установу з наукового вивчення людності було засновано за думкою М. І. Туган-Барановського, якого Михайло Васильович у статті “Академік М. І. Туган-Барановський, як економіст” назвав своїм великим учителем. Саме доцент Петербурзького імператорського університету М. І. Туган-Барановський, професор І. Г. Кауфман та професори Берлінського університету В. Й. Борткевич і К. М. Баллод справили вирішальний вплив на становлення наукового світогляду М. В. Птухи, утвердження його життєвих принципів, визначення кола його наукових інтересів, орієнтованих на західні наукові цінності. При цьому автори монографії знайшли достовірні матеріали для повної реабілітації імен названих вчених, осквернених у 30-х роках XX століття групою київських ортодоксальних марксистів.

Всебічно науково вивірений життєпис академіка М. В. Птухи дає підстави бачити його у колі учених-подвижників, гідних для наслідування сучасними й майбутніми поколіннями. Духовне багатство цієї людини — найгуманніша в світі ідея: **людина як безконечна цінність**.

Ця висока людинолюбна ідея, яка найповніше виражає всю сутність наукової творчості академіка М. В. Птухи, набуває особливої значущості, якщо зауважити, що озвучено її у лиховісну годину — у годину тотального нищення самого людського життя та осквернення людської гідності. Це був час небаченого розгулу в Україні морально-психологічного терору, нагнітання в суспільстві страху, підозри, недовіри один до одного. І саме в цей час, зберігаючи в душі як найсокровенніший скарб почуття людської гідності, М. В. Птуха кладе на папір такі слова: “Більшу увагу, що її звертають на людину як таку, слід пояснити зростанням цінності людини як безпосередньої продукційної сили, а по-друге, чимраз більшим поширенням погляду на людину саму собою як безконечну цінність” (1928 рік, у монографії “Смертність в Росії й на Україні”).

З іншого боку, доводилося переборювати неймовірні труднощі фінансові, матеріальні, побутові. За роки діяльності (1919—1938) Демографічний інститут, очолюваний незмінним директором, академіком М. В. Птухою, видав 14 томів статистичних матеріалів, зібраних і науково оброблених зусиллями невеличкого колективу (у 1926 р. було 11 штатних і нештатних співробітників; у 1934-му, коли до Інституту приєднали кафедру народного здоров’я, гігієни та санітарії, яка раніше була у складі Фізико-математичного відділу АН УРСР, — близько 30 співробітників).

Але чи здатен сьогоднішній учений-статистик, учений-демограф, який працює у фешенебельних кабінетах, завалених найсучаснішою обчислювальною технікою, бодай уявити, у яких умовах, за яких обставин працював М. В. Птуха та його соратники?! Автори монографії вмістили витяги зі звіту М. В. Птухи за 1929 рік: “Особовий склад Інституту” за час його існування, на 1.X. 1929 р. він такий:

Директор Інституту — акад. М. В. Птуха. Штатні наукові співробітники: П. І. Пустоход, М. М. Трацевський і В. Ф. Резніков. В. о. штатного статистика П. С. Головін. Нештатні постійні співробітники — П. І. Вікул, Ю. О. Корчак-Чепурківський, Ю. М. Масютин, К. К. Хлопік (Катерина Костянтинівна — дружина М. В. Птухи. — *М. Ш., Н. К.*), А. П. Хоменко та Е. Шебишева.

“Щодо устаткування та приміщення, то з початку роботу в Інституті проводилось без спеціяльного устаткування, потім куплено було 1 аритмометр. У р. 1927 з Німеччини було виписано два аритмометри системи “Тріумфатор”, в р. 1929 придбано ще два системи “Адлер”. Таким чином науковий інвентар Інституту нараховує 5 аритмометрів, опріч яких є ще 8 логаритмічних лінійок. Демографічний інститут до середини 1925 року посідав 2 кімнати в буд. № 54 по вул. Короленка, нині ж має 3 кімнати в академічному будинку ч. 23 по вул. Жертв Революції” (монографія; с. 112).

До відома студентів (і не тільки економічного профілю), які нині навчаються у просторих світлих аудиторіях, начинених найсучаснішими зразками техніки лабораторіях: ось на якому технічному “обладнанні” вчилися студенти, яким читав лекції професор Київського комерційного, потім інституту народного господарства М. В. Птуха (з його звітів за 1923—1924 та 1925—1926 роки):

“Главнейшим препятствием для нормальной работы кафедры в отчетном году служили следующие обстоятельства. На первом месте следует поставить необорудованность книгами и счетными приборами, а также помещениями. В отношении книг достаточно указать на то обстоятельство, что в Кабинете статистики не только не имеется ни одного нового иностранного статистического источника, но из-за отсутствия средств нет даже московских и иных статистических изданий, получить которые бесплатно не удалось. Хотя в Кабинете имеется 5 счетных машин, однако только 2 из них более или менее удовлетворительны, да и они от постоянной интенсивной работы часто портятся. Однако практически наибольшие трудности для нормальной работы доставляло помещение. Само чтение общего курса часто расстраивалось из-за отсутствия аудитории (после того как 1-ю аудиторию залило водой). В еще большей мере страдали из-за помещения практические занятия. В начале учебного года кафедре отведено было 2 аудитории и 3 комнаты под книгохранилище, позже одна из аудиторий отдана была бухгалтерскому кабинету. При наличности 3 ассистентов, которые, в сущности, ежедневно вели то лабораторные, то практические занятия, помещение Кабинета оказалось совершенно неудовлетворительным...”

Ось такі вони, уроки академіка М. В. Птухи та його часу: уроки високої працелюбності й результативності за умов найнесприятливіших для творчої праці.

Як же сьогодні в Україні не вистачає такого вченого-демографа, яким був він! Саме сьогодні і саме такого. В Україні, де нині ніщо не промовляє про людину як безконечну цінність. В Україні, де суспільство, зокрема й учені-демографи, настільки змирилося з фізичним і духовним нездоров’ям людини, що не обурюється і не вимагає від влади навіть проведення Всеукраїнського перепису населення, якого не було від самого 2001-го року! Які ж інші, дорожчі, владні інтереси заступили першорядну стратегічну проблему, якою є проблема самого існування українців як нації?!

Що робити з українською демократією?

Нас не тішить те, що минулі вибори визнано демократичними. Результат всенародного голосування змушує задуматися над глибинним процесом народовладдя. Бо на поверхні людського сприйняття лише зачовганий слоган “демократичні цінності”. Насправді демократія є не цінністю, а лишень одним із недосконалих способів публічної реалізації народом усієї повноти влади. А цінності — це все те, що робить народ гідним мати владу для полегшення щоденного життя, а в ідеалі — щастя жити на своїй, Богом даній землі. Кожен народ творить демократію в особливий спосіб, згідно з традицією та ціннісними орієнтирами. Якщо нас дивує чи засмучує наша демократія, то не “система злочинної влади” винна, а біда чи загадка криється в нашому “особливому способі” реалізації народовладдя.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Досі нас орієнтували на зміну формальних інститутів демократії, але без знання природи нашої демократії ми не зможемо нею цивілізовано, вигідно для себе користуватися. Відтак нами маніпулюватимуть чужинці й ті, хто належить до класу політиків і власників політики. В українському виконанні влада волею арифметичної більшості — це ще не демократія. Тарас Возняк говорить про владу некомпетентних простаків, а філософ Володимир Сабадуха вважає проблемою сучасності домінування посередньої людини, яка втратила розуміння і потребу в особистісній ієрархії. Про фатальну втрату органічної особистісної ієрархії говорив відомий теоретик української державності В’ячеслав Липинський у своїй статті “Ієрархія”. Якщо повернутись до історичних основ філософії, ми відкриємо собі зовсім несподіване — Арістотель вважав демократію як владу чисельної більшості протилежністю політії, владі більшості, яка має єдину мету. В сучасному сенсі політія — це справжня демократія, яка досягає мети суспільства, яка визнає особистісну ієрархію і дослухається до слова особистостей, еліти. Ми — нація затятих індивідуалістів-заздрісників, яка не визнає авторитетів із власного середовища, рідко і нетривало готова підпорядковуватись соціальній дисципліні і здебільшого вважає особистісну ієрархію вигадкою філософів. Це було актуально для виживання етносу в умовах століть бездержавності, але згубно діє в умовах незалежної України. Досвід сучасної незалежності засвідчив, що самостійно, без підтримки власної держави, своєчасно подолати цю слабкість українців неможливо. На жаль, досі у владі домінували ті, що відкрили для себе необмежені можливості заробляння на рефлекторній слабкості українців. Так утворилося закляте коло української демократії, необхідність розірвати яке особливо гостро постала зараз. Ми можемо це зробити лише сподіваючись на власні сили і довірившись особистостям з власного середовища. Так звана прогресивна світова громадськість насправді є жорстко конкурентним середовищем і теж вирішує, чи скоро вирішуватиме, схожу проблему слабкості громадянського суспільства.

Наша проблема успадкована, майже генна, а світ переживає це вже як наслідок, як побічний ефект глобалізації та інформаційного самозамкнення у віртуальності соціальних мереж і через надмірну раціоналізацію сучасного життя. Світ бореться за права всіх і вся, вважаючи метою максимальну незалежність особи, мимоволі втрачаючи головну суть людини, яка є передовсім істотою залежною, тобто такою, що живе завдяки прийняттю особистісної ієрархії, завдяки принципу дії “розумного людського вулика”. Про особливу важливість емоційного спілкування в суспільстві, яке рятує від інформаційної атомізації, я прочитав недавно в одному з інтерв’ю відомого французького філософа Пітера Маккорміка, і це наштовхнуло мене на думку: там, де живемо, нікому зібрати охочих для живого спілкування про мету і можливості нашого спільного життя в державі. Партії “міського типу” і організації без живих осередків спілкування, грантоїдна імітація самоорганізації — це та ціна, яку ми заплатили, щоб стати формально демократичним суспільством при олігархічній владі посередностей, для яких мета і цінності суспільства реально “за дужками”.

При демократії суспільство повинно знати свою мету — і тоді результат вибору арифметичної більшості генеруватиме владу, яка цю мету наближатиме і утверджуватиме. Суспільство повинно чинити компетентно, хоч не кожна людина окремо може бути до цього здібною. Мова, віра, українська сила є цінностями, без яких немає спільної мови про народну мету, але концентрація народної уваги мусить бути на меті, інакше її не досягнути. Народ повинен щоденно чути це від авторитетних особистостей, розуміти потребу підпорядковуватись особистісній ієрархії, навчитись слухати свою еліту. А це велика проблема, бо у питанні демократії українцям явно бракує чесного просвітництва, опертого на просту філософію життя.

Стародавні філософи називали демократію найгіршим ладом, який веде до деспотії. Сучасний технологічний прогрес значно полегшує деградацію демократії, звузивши поле живого спілкування особистостей і ускладнивши здійснення народної політики досягнення спільної мети. Йдеться про інформаційні виборчі кампанії, голосування он-лайн і референдуми ледь не щодня. Тому ризик підміни демократії деспотією групи осіб чи некомпетентної, інформаційно маніпульованої більшості, дуже великий. Це завжди відбувається непомітно і несподівано для всіх, коли зупинити вже неможливо і неправильний вибір на шкоду спільній меті вже зроблено. Виявляється, що зростаючий прогрес автоматично не покращує демократію, бо це справа не бізнесу, а спосіб життя людської спільноти, незалежно від її заможності й оснащеності гаджетами. Без домінування спільного ціннісного чинника і визнання принципу особистісної ієрархії формальна демократія більш людяною і справжньою не стане.

Люди, яких ми обираємо у владу, завжди керуються власними цінностями. Це аксіома. Реальну владу над масою завжди мали і матимуть люди з домінуючим соціальним статусом — багаті, популярні й яскраві особистості. Народ повинен вміти розпізнавати в людині особистість, здібну до влади. Це єдине, в чому громадяни мусять бути компетентними. Долання емоційного інфантилізму та невігластва маси — це велике поле для просвітницької роботи еліти нації. Звісно, ніхто з апологетів фальшивої демократії в цьому не зацікавлений, бо це працює проти їхнього способу збагачення коштом людської маси. Якщо штучно обмежити формування елітарних особистостей (духовної аристократії) і їхній вплив на масу, то демократія рано чи пізно перестає навіть віддалено нагадувати демократію, перетворюючись у ритуал закляття маси на послух владній верхівці. Ми можемо несподівано для себе голосувати проти власних цінностей, в невіданні, якою є мета нашого народу насправді. Так не повинно бути, якщо ми хочемо собі добра.

Висновки:

1. Українське суспільство самостійно не може змінити застарілу парадигму виживання без глибокого і масового просвітництва про закони користування власною демократією для досягнення простої, однакової для всіх мешканців планети мети — блага, справедливості, захисту і духовного задоволення на своїй, Богом даній землі.

2. Просвітництво про справжню демократію об’єктивно не може відбуватися під нищівним інформаційним тиском тих, хто заробляє на слабкості українців, тому важливе живе спілкування, інформаційна грамотність та інформаційна свобода.

3. Бідна еліта і бідна народна маса не здатні до спілкування і формування єдиного суспільства. Тому соціальна справедливість передує самоорганізації і створенню умов для повноцінного відтворення громадянства та особистісної еліти.

4. Якщо це не станеться впродовж півстоліття, українському етносові загрожує закритична втрата державотворчої сили і винародовлення.

“Він поспішав розповісти про все, що йому пощастило побачити”.

Леонід ТЕНДЮК

Закінчення.
Поч. у ч. 22 за 2019 р.

“Слово Просвіти” продовжує друкувати уривки з нової книги Михайла Слабошпицького “З пам’яті дзеркала”, що завершує своєрідний цикл авторської мемуаристики, з якого вже побачили світ “Протирання дзеркала” і “Тіні в дзеркалі” з огляду на те, що ці публікації викликають підвищений інтерес у наших читачів.

Одіссеї одного життя

Федоровська звинувачувала поета в усяких смертних гріхах. Її критичній фразеології позаздрили б погромники з часів сумнозвісних “Пролеткульту” й РАППу. У відповідь на Ладину інвективу зі сторінок “Литобозрения”, котре так пригрівало Федоровську, я надрукував у “Літ. Україні” різку статтю “Симптом критичної аберації”, де звинуватив її в естетичному дальтонізмі. Тобто інкримінував іменитій критикесі елементарну непрофесійність. У Лади знайшлися адвокати в керівництві Спілки письменників. Мене пробували перевиховувати, однак я стояв на своєму. До того ж мене під оборону взяв Павло Загребельний, який знав матримоніальну історію Тендюка, відверто симпатизував йому і не приховував своєї антипатії до Федоровської.

Десь уже в роки незалежності Лада Костянтинівна почала видавати одну за одною збірки віршів. Звичайно, російською мовою. Котрась із книжечок трапила мені на очі. Я прочитав і не повірив собі: римування на аматорському рівні.

І ця особа вчила всіх писати?! Федоровська-критик не підказала Федоровській-віршувальниці, що те віршотвориво просто не можна показувати людям.

А тепер знову повертаюся в цій історії до світлої особи Леоніда Тендюка, який світить мені з пам’яті привітним усміхом і звучить дотепними анекдотами, котрих він знав неймовірно багато і дуже любив їх розповідати.

Він надовго пропадав із Києва.

А потім хтось повідомляв: “Тендюк повернувся!”

І було дружнє застілля. Шумувало в келихах шампанське, вдаряв у голову коньяк, а Льоня розповідав нам про далекі одіссеї, про коралові атоли, про екзотичних аборигенів, про пасати і мусони. Ми дивилися на нього, обпаленого тропічним сонцем, обвіяного солоними вітрами, і ніяк не могли зрозуміти, що ж його жене кудись на край світу. Має вже чимало зароблених грошей. Може нікуди не йти на службу. Сиди й строчи мемуари про всю екзотику, котру тобі пощастило взнати самовидячки. Але він заперечливо махав головою і казав, що ось уже чекає виклику для нового плавання, котре триватиме півроку.

Якось зацитував нам із Максима Рильського:

В далеких джунглях сивіє факір
Під сонцем рожевіє Гонолулу,
І дальніх арф незнаний перебір
Поетові торкає душу чулу...

Тоді я ще не читав Джозефа Конрада, який описав той магічний вплив, котрий має на людську душу море. Очевидно, не на кожну воно діє. Але є ті, що відразу ж стають його довічними полоненими.

Цікаво, що найбезнадійнішими мореманами робляться ті, хто народився і виріс на суші. Хто того моря й в оці не тримав до якогось часу. А потім із чоловіком щось сталося — і він пропав для суходолу. Його інфікувало море невиліковно.

Думаючи про Тендюка, я почав подумки перебирати імена відомих мені мариністів. Здається, всі вони — з безнадійно сухопутних родин і далеких од морів країв.

І сам поляк Коженьовський із Житомирщини, що став класиком англійської літератури Джозефом Конрадом. І Юрій Яновський із південних українських степів, де завжди навіть не вистачало води. А він створив натхненний гімн морю і його людям — роман “Майстер корабля”, та ще книжку “Голлівуд на березі Чорного моря”, де також учувається плескіт хвиль і бентежна морська атмосфера, що огортає собою вічні береги. Це ж молодий степовик Яновський вклав в уста свого героя ті слова: “Ти думаєш, що ми не можемо підняти якір свого корабля і поставити вітрила? Що ми не сильні духом і ділами для того, щоб заспівати веселої пісні про далекі краї, про блакитні високості неба, про бадьорі химери оновленого духу?”

А юний син суходолу глухий Олекса Влизько, що, загіпнотизований неоглядною водною стихією, вибухнув феноменально експресивними “Морськими баладами”! Де вони взялися в нього?! Чи ще один безнадійний сухопутник — Ґео Шкурупій, “король футуропрерій”, епатажний соратник ексцентричного Михайля Семенка, якого теж уразила ця прекрасна бацила, і він зізнався в тому:

В краї незнані запливли
Де сонце пестить смачний банан,
Де в задушні, пахучі дні
Приглушено стогне “там-там”...
Виблискує там огнями далечінь
І море, як зелений луг,
Де плюскає зомліла лінь
Од соняшних потуг.
Дзюрчить під кораблем вода,
Навколо ж розрізає глиб
Дельфінів іскробарвна гра.
І пурхання летючих риб...
І раптом десь далекий грім
І течія, як водоспад,
З осель стовпом курчавий дим
І поруч пальм високий ряд.
Припливу шум і рифів рик
Гуде навколо корабля,
І з щогли вищої бадьорий крик:
— Земля!.. Земля!..

Відома журналістка і талановита поетеса Юлія Косинська, що разом із чоловіком Олегом Круком обмандрувала хтознаскільки країв, розпитувала Тендюка, як у нього почалося все те, що стало головною сторінкою книги його життя. Попервах ніби й нічого особливого. “Про море і мандри я мріяв змалку, певне, як кожен хлопчик. Хоча ніколи його не бачив, бо народився в українських степах. А от поштовхом до дії стала моя несподівана подорож на Далекий Схід, коли я, вже як кореспондент газети “Молодь України”, взяв участь у відкритті повітряної траси “Одеса-Владивосток”. Повернувся до Києва, відзвітував серією нарисів і знову подався туди, де сонце сходить... Зачарувала мене природа тих країв — неозора тайга, величні сопки, грізне море. Отож швидко зробив свій вибір... Так я на звіробійному кораблі вирушив у свій перший рейс...”

То був старт у нове життя. Інфекція, що спричиняє мандроманії. І пішли за рейсом рейс.

Селюк-степовик назавжди оморемнився.

Щоб уже ніколи не позбутися від цієї залежності.

У Тендюка чимало віршів, де він звіряється про свої почуття і враження, винесені з далеких мандрів, і про те, що незбагненними таємничими силами прикувало його до морів та океанів. Адже ж ніхто не приневолював його до такого життя. Він сам вибрав його, і якщо людина таки буває щасливою, то був щасливий у ньому. Ось один із таких віршів:

Коли закінчуєш походи —
Бронзовотілі, молоді,
На тихі трави, чисті води
Ми повертаємось тоді.
Я — степовик. Та б’ється змалку
Морська стихія у душі.
Штормами хрещені рибалки —
Мої брати й товариші.
Блукав із ними, що й казати! —
І до пуття й не до пуття.
Уклін тобі, старенька мати, —
Моє збентежене життя!

1981 року він мав ювілей. Зустрів своє 50-ліття. Тоді була традиція: на кожен ювілей “Літ. Україна” відгукувалася статтею про винуватця торжества. Тендюк чомусь попросив, щоб про нього написав я. Може, виходив із того, що я — на противагу деяким з його кола — все-таки читав книжки. Не було характерною традицією нашого письменництва читати одне одного. Здебільшого обходилися вислуховуванням лаконічних автокоментарів і з них виносили якесь враження про книжку колеги. Леонід регулярно дарував мені свої видання зі зворушливими дедикаціями. Я щось із них читав і казав йому свої враження. Він, певно, вірив, що знайду щось важливе у його поезії і прозі. Отоді я й почав читати Тендюкові книги мандрів: “Одіссея східних морів”, “Шукачі тайфунів”, “Люди з планети океан”, “Альбатрос — блукач морів”, “Полінезійське рондо”, “Експедиція “Гондвана”, “Голова дракона”, “Слід Баракуди”...

І коли він усе це встиг понаписувати?

Матрос Тендюк мав на кожному кораблі, де він був членом екіпажу, масу обов’язків. А вакації на суші, як правило, були короткими. Тільки-но опинившися в Києві, Леонід уже починав ностальгувати за морем.

Океани й моря озивалися й у його віршах. Це відчутно в поетичних збірках “Береги моєї землі”, “Тиша, стривожена штормом”, “Голос моря і степу”. Але проза в нього брала гору над поезією. Віршів Леонід писав дедалі менше. Подеколи місяцями в нього не з’являлося жодного рядка. Натомість документальна проза вилітала мовби з конвеєра. Він поспішав розповісти про все, що йому пощастило побачити. Колись так писав свою знамениту “Льодову книгу” естонець Юхан Смуул. Але він одбув лише один рейс, а Тендюк плавав кілька десятиріч.

Я тоді — наскільки це мені вдалося — передав у статті своє зачудування “трудами і днями” невгамовного Леоніда Тендюка. Радів, що відкриваю такого знаючого і цікавого оповідача тим багатьом читачам, які не знають його. Вірю, що хтось і справді став читати його з моєї підказки. (Врахуймо ж: тоді наклад “Літ. України” був під 80 тисяч! Це ж щось важило!)

Тендюк, очевидно, єдиний із українців, хто побував на острові Уполу (архіпелаг Самоа) на могилі Роберта Луїса Стівенсона, чиїм “Островом скарбів” зачитуються ось уже стільки поколінь. Тут доживав свій недовгий вік популярний письменник. До речі, “Острів скарбів” він сам не сприймав серйозно. Стівенсон писав історичні драми, складні філософські тексти, віддавав данину найновішим тогочасним літературним шуканням. А щоб розважити свого пасинка, вигадував неймовірну історію про екзотичних піратів, про заховані скарби та всякі інші таїни й чудасії, що безмежно інтригують і вражають юну душу. І сталося диво: Стівенсон знаний у світі завперш “Островом скарбів”, перекладеним на десятки мов.

Тендюк розповів в інтерв’ю Юлії Косинській про місце поховання Стівенсона: “Тут, на лоні природи, у тиші і спокої він знайшов справжнє щастя в останні роки свого життя. “Море, острови, тубільці, місцевий клімат дають мені абсолютну втіху”, — писав він. Цікаво, що на меморіальній гранітній брилі вибиті слова: “Під небом просторим і зоряним поховайте мене. Я радіючи жив і радісним умер. Тут спокійно лежатиму. Моряк повернувся з моря, мисливець з пагорбів зійшов”. Я був там разом зі своїми друзями-українцями Ернестом Гуртовенком і Костею Скориком... Ми поклали квіти і почали читати вірші Тараса Шевченка, Володимира Сосюри, Павла Тичини, власні поезії. “Це був неповторний і, мабуть, єдиний вечір української поезії на далекій полінезійській землі...”

А ось — Таїті. Сюди втік із Франції постімпресіоніст Поль Гоген. Художньо виразно всю ту епопею бунтівного художника в романі “Місяць і гріш” описав Сомерсет Моем (у романі митець фігурує як містер Стрікленд). Тендюк усе те знає і шукає на острові сліди присутності Гогена. Знаходить тут музей Гогена на околиці Папете і знайомиться з сином Гогена, який прижив його з таїтянкою.

Кого тільки не зустрів у своїх нескінченних мандрах Леонід Тендюк. У кенійському Момбасі познайомився з легендарним Кусто. В Токіо зустрівся з дружиною радянського шпигуна Ріхарда Зорге Ханако Ісією, а в канадському Ванкувері потрапив на лекцію Олександра Керенського, екс-прем’єр-міністра Тимчасового уряду Росії.

Юлія Косинська нагадала Тендюку його повість “Атол Туамако” і попрохала розповісти, як усе було в реальності. Це було в архіпелазі Фіджі. Виявилося, що це також одне з найяскравіших Леонідових вражень. Мореплавці вирішили навідати вождя місцевого племені, який зрадів таким поважним візитерам. І ось він приймає їх на найвищому рівні — у своїй резиденції, що виявилася чимось на взір хатки на курячих лапках та ще й без стін і дверей. Довкола вождя — весь його урядовий кабінет.

“Ми, звісно, розраховували на екзотику, але на таке навіть не сподівалися, — розповів Тендюк. — Вибігли три місцеві вродливиці: в ніздрях перламутрові скалки, вуха теж проколоті, на шиї — вінки з духмяних квітів. Поставили поперед себе великі дерев’яні макітри, поруч поклали жмутки якогось зілля. Посідали й стали жувати оту флору та випльовувати в макітру. Долили води і, взявши макогони, почали товкти. Кілька хвилин дали настоятися — і питво готове”.

Відразу впоїли шановних гостей. Тендюк зізнається, що від напою з макітри їм замакітрилося в головах. Він запам’ятав, що аборигени називали той напій кава-кава.

“Далі почався знаменитий полінезійський танок хула-хула. Мене запросила до танцю донька вождя на ім’я Амалані. Я називав її по-нашому Маланка, а вона, не вимовляючи “Льоня”, говорила “Лона”. Перед цим красуня накинула поетові на шию важкий вінок з тропічних квітів. Поетові одразу ж натерло шию, і він згинався під вагою вінка. Тому він перевісив вінок на шию Амалані, анітрохи не підозрюючи, який сигнал у такий спосіб подає всій публіці. Виявляється, це означало, що він просить руки красуні. Вождь, звичайно, анітрохи не заперечував проти того, щоб

одержати такого зятя. І красуня була категорично за. Вождь урочисто оголосив, що на посаг доньці будуть уся лагуна та великі кокосові гаї. Зрозпачений і стривожений од такої перспективи поет пустив у хід усе своє красномов’я, щоб пояснити: це для нього аж надто висока честь, він її не заслуговує, бо це ж — кричущий мезальянс. Ледве пощастило залагодити ту ситуацію. А якби холостяк Тендюк спокусився отим посагом і пошлюбив Амалані, то, може, колись став би авторитетним вождем аборигенного острівного народу.

На Гавайських островах, у Гонолулу, на борт корабля, де був матрос Тендюк, раптом зійшла світловолоса жінка, що привіталася українською мовою. Він описав її в своїй книжці під іменем Ольги Степюк (у миру вона була Ольгою Давидюк). Була родом із Волині. Її примусово вивезли у війну до Німеччини. Згодом остарбайтерка через табір переміщених осіб виїхала до США. А далі зорі в небі стали так, що вона, навчаючись у коледжі, вийшла заміж за принца з Західного Самоа, який згодом успадкував королівський трон. Ольга з України стала королевою. Королівське подружжя влаштувало екіпажу корабля прийом, на котрому король і співав їм, і витанцьовував і навіть заговорював українськими фразами.

Своє прекрасне інтерв’ю Юлії Косинській Тендюк закінчив такими словами: “Джозеф Конрад, коли повернувся зі своїх плавань, писав: “Скажіть же мені: чи не найкращим був той час, коли ми були молоді і блукали в морях?” Навіть зараз, коли заплющу очі, переді мною гойдається південне лагідне море, віє легкокрилий пасат, тріпотять вітрила, видніються розсипи коралових островів і атолів, казкової краси пальмові гаї, блакитні лагуни, смагляві рибалки та шукачі перлин, чуються зітхання хвиль та туземні мелодії...”

Скільки світлої ностальгії в цих словах поета моря Леоніда Тендюка!

Мені здається, що коли він перестав плавати, в ньому поселилося гірке відчуття сирітства.

Я абсолютно переконаний: Юлія Косинська, яка блискуче писала в співавторстві з Олегом Круком про великих мандрівників Тура Хейєрдала, Мирослава Зікмунда, Юрія Сенкевича та Станіслава Лема, поставила в їхній ряд і Леоніда Тендюка. Розумію — і поділяю — її захоплення ним. Це чоловік, якого ми належно так і не оцінили.

“Нема пророка в своїй Вітчизні”?

Гадаю, саме Тендюк і його пронизані солоним голосом хвиль і суворими надморяними вітрами книги навіяли Юлії такий вірш, котрий міг би бути епіграфом до Тендюкового життя чи до всіх його “одіссейних” книг.

Десь там, за смарагдовим морем,
де трави —
у зріст людини,
Де ходить навшпиньках вечір
в пурпурно-синім плащі,
Живе незбагненна радість,
не бачена ще донині,
І кличе мене, і вабить, і сниться моїй
душі.

Та радість — щоразу інша, у неї облич
багато,
Із нею — ясніше сонце, від неї —
біліший сніг...
І я вирушаю в далеч, я мрію її пізнати,
Я маю знайти єдину з усіх можливих
доріг.

...Там місяця срібне лезо тремтить
в океанських хвилях,
Там казку правічних джунглів несуть
на спинах слони,
Там мій мимовільний сумнів змиває
тропічна злива,
І в затінку пальм фламінго пильнують
рожеві сни.

Там магію надвечір’я гойдають піски
пустелі,
Там зорі — просто в долоні. А небо —
завжди голубе —
Потоками водоспаду зривається вниз
зі скелі...
...Шукаю у мандрах радість. Знаходжу
у них себе.

Коли згадую Леоніда, мені знову й знову виринає перед очима та картина.

Гамірний літній день, ревище автомобільних моторів на Бессарабці. Перед виставковим центром Віктора Пінчука (там була тоді зупинка 156 автобуса, що йшов до “Феофанії”) стоїть Тендюк. Він незвично сумний, плечі похилені. Обличчя помарніле. Я думав, що це так на нього вплинула смерть Пірадової — здається, недавно він став удівцем. Він більше не плаває, отже, вирваний зі своєї звичної стихії. Душа паралізована самотністю. От і депресує чоловік.

Але коли розговорилися, він сказав, що в нього — рак. Він приголомшений, як це буває з кожним, на кого, мов грім із неба, падає цей вирок. Не діагноз, а вирок. Десь комусь щастить вижити, маючи цей діагноз, але переважній більшості — це повільне (і в страшних муках) чекання близької смерті. Я поховав убитих раком матір і брата та ще кількох друзів. Отож зблизька бачив, що це таке.

Я не знав, які слова підтримки сказати Леонідові. Промимрив щось невиразне. Він промовчав у відповідь.

Підійшов його автобус. Ми хапливо попрощалися — і більше я його вже не побачив.

Згадувалося: ще навіть коли він плавав, розповідав, що в нього є мрія. Коли скінчаться всі одіссеї, побудує в рідному селі хату. Велику, справжній палац. І посадить коло неї сад. І доживатиме віку там, серед південних степів. І писатиме, писатиме...

Бо йому ще є так багато чого розповісти. Він ще не розповів і десятої частини всього того, що перебачив у своїх мандрах.

Не склалося йому з домом у селі. Не перейшла з його уяви в реальність хата в оточенні саду.

Моряк повернувся на берег.

Але його остання пристань виявилася не такою, як йому мріялося. Згадалося: “Якщо хочеш насмішити Бога, розкажи про свої плани...”

Зрештою, багато всякого містичного в голову лізе, якщо йдеться про одвічну загадку смерті в її конкретному вираженні, коли вона забирає твого приятеля чи доброго знайомця.

Подеколи беру до рук Тендюкові книжки. Здебільшого вони виходили у “Веселці” — там особливо дорожили цим автором. Бо ж він був із тих небагатьох авторів, кого охоче замовляли бібліотеки й книготорги. Його читали не менше, аніж Майн Ріда, Фенімора Купера, Ернеста Сетон-Томпсона, Тура Хейєрдала, Сабатіні чи Стівенсона. Здається, після смерті Тендюка (це сталося 12 липня 2012 року) нічого з його творів не перевидавалося. І, на жаль, його вже призабуто. Чи й треба казати, що це велика несправедливість. Ціла низка його творів — це абсолютна класика жанру. Тендюк чекає свого Колумба, який перевідкриє його для сучасного читача. Вірю, що тоді з’явиться і його видавець, який перевидасть зібрання цих захопливих творів.

В історії літератури не раз бувало, що письменника після смерті чи навіть ще за життя забували, здавалося б, назавжди, а потім він несподівано злітав на високу орбіту популярності. Відбувалося мовби друге його літературне народження.

Я свято переконаний, що так буде і з Леонідом Тендюком.

Саме такого, як він, більше нікого в нашій літературі не було.

Леонід Тендюк — це унікальне життя й унікальний талант прожити саме так, як йому запраглося, йти за своєю провідною зіркою і так неповторно й захопливо розповісти про екзотичні закутини світу та екзотів роду людського.

Вартові музейних скарбів

Національний музей українського народного декоративного мистецтва традиційно долучився до акції “Ніч музеїв”, якою музейники всього світу відзначають своє професійне свято у травні. Цього разу на відвідувачів очікувала незвичайна подія — нічна театралізована екскурсія “Вартові музейних скарбів”. Головними героями дійства стали відомі дослідники народного мистецтва, знані меценати та етнографи.

Марина МАРЧЕНКО

Наукове товариство

Цікавою несподіванкою було те, що під час екскурсії історичні постаті, які багато зробили для розвитку музейної справи, ніби ожили, і їх можна було побачити наживо і навіть почути їхні думки і дискусії. Це Микола Біляшівський і Данило Щербаківський — фундатори колекції Київського художньо-промислового і наукового музею, яка з часом стала основою трьох провідних музеїв України. Це Олена Пчілка і Пелагея Литвинова — українські етнографи і фольклористи, Варвара і Богдан Ханенки — відомі колекціонери творів мистецтва і старожитностей, меценати та інші відомі особистості.

Їхні образи відтворювали під час театралізованого дійства не актори і не музейні працівники, а студенти, аспіранти, докторанти та молоді вчені Київського університету імені Бориса Грінченка, який став партнером музею у цьому проекті. Всі вони є учасниками Наукового товариства цього закладу, серед яких є і “першачки”, і кандидати наук.

Маловідомі дослідниці

“Для нас важливо було розповісти не лише про відомих, а й про маловідомих дослідників народного мистецтва кінця XIX—початку XX століття, зокрема про Пелагею Литвинову. Всупереч переконанням родини і чоловіка, вона колекціонувала народні візерунки і килими, сприяла науковим розвідкам, результатом яких стала її праця — “Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського повіту в Чернігівщині”, — розповідає Ольга Мусіяченко, голова Наукового товариства і одна з авторів проекту.

Учасники екскурсії дізнались і про те, що відома письменниця Олена Пчілка (Ольга Петрівна Косач) також опікувалася збереженням традиційної вишивки, а книжка “Український народний орнамент” принесла їй славу першого в Україні дослідника вишивки.

Ще одна цікава особистість, про яку йшлося під час “подорожі” у минуле, — це Наталія Яшвіль. Чоловік залишив їй у спадок занедбаний маєток у с. Сунки поблизу Сміли на Черкащині. А княгиня облаштувала його і відродила старовинні кустарні промисли розписної кераміки та вишивки. Цікаво, що у своєму маєтку вона відкрила майстерню вишивок, зразками яких служили музейні речі XVII—XVIII століть.

Саме Наталію Яшвіль обрали головою спеціальної комісії з підготовки і проведення в Києві Першої кустарної виставки, яка відбулась 1906 року. Як це рішення ухвалювали на засіданні правління Київського товариства старожитностей і мистецтв, показали актори Наукового товариства в одній із центральних сцен.

Кустарна виставка

Вона розпочинається тим, що Микола Біляшівський у виконанні Максима Леонтьєва розповідає про свою ідею провести кустарну виставку і наголошує: “Головним її завданням буде зібрання колекції творів українських народних майстрів (різьблення, ткацтва, вишивки, гончарства) з метою їх подальшого збереження, вивчення особливостей “українського народного стилю”, специфіки художніх промислів кінця XIX—початку XX століття, використання традицій народного мистецтва в сучасному художньому процесі”.

А далі викладач Університету Грінченка і співавтор проекту Ольга Дудар, яка виконувала роль Екскурсовода, розповіла про те, що кустарна виставка мала величезний успіх. На ній уперше експонувалися вироби народного мистецтва майже всієї етнографічної території України, а частину нинішньої музейної колекції зібрали якраз у процесі підготовки до кустарної виставки.

“Інтенсивність збиральницької діяльності засвідчує список речей, які Данило Щербаківський передав до музею 1905 року. Список містить 386 позицій, серед яких вагоме місце посідають пам’ятки народного мистецтва, зокрема тут згадуються 55 рушників, 86 простих вишивок, більше 100 мисок, 2 запаски, 2 вибійки та інші предмети. А килимів — 48 (цілих та фрагментів)”, — зазначила вона.

Цікавинки музею

Безліч цікавих фактів про музейну колекцію та її історію дізнались учасники нічного заходу і від екскурсовода, і від героїв театрального дійства. І про стрій “однієї скрині”, і про те, як на скриню “одягали сорочку” і про справжню столітню сорочку — рукав’янку, всередину рукава якої вставлені нитки, що регулюють його довжину, і про дерев’яні пряничні форми з Чернігівщини, подаровані музею Богданом Ханенком, і рідкісну колекцію старовинних килимів.

Схвилювала і фінальна сцена дійства, під час якої глядачі побачили, як майбутню художницю Катерину Білокур, творами якої нині захоплюється весь світ, сварила мати, засуджуючи її за малювання. Враження були надзвичайні, адже цей епізод відбувався серед справжніх творів видатної художниці, у залі постійно діючої експозиції творів Катерини Білокур.

Музей — ідеальне середовище

“Важливо, що перевтілюючись в образ свого героя, студенти мусили більше заглиблюватись в історію життя тих, кого грали. У цьому нам дуже допомогли консультації фахівців музею”, — розповідає голова Наукового товариства.

Загалом, за словами учасників нічної екскурсії, Національний музей українського народного декоративного мистецтва — це ідеальне середовище для відтворення епохи XIX—початку XX століття та ідеальний простір для творчих експериментів. Опинившись серед предметів старовини, можна по-справжньому відчути історію, про яку розповідаєш.

Український авангард Олександра Богомазова

У Національному художньому музеї України відкрили великий виставковий проект, присвячений творчості найяскравішого експериментатора українського авангарду Олександра Богомазова. На виставці представлено не лише найповнішу версію його творчості на основі відібраних робіт з музеїв і приватних збірок України, а й значний пласт підготовчих робіт, ескізів. Уперше ескізи і картини разом з теоретичними розробками виставлені єдиним комплексом. Також глядачі вперше за майже 90 років можуть побачити відреставровану картину “Пилярі”.

Олександр Богомазов (1880—1930) — видатний український художник-авангардист, теоретик мистецтва, педагог, його творчість формувала сучасну модерну епоху і стала надбанням світової культури. Неповторні, впізнавані з першого погляду твори митця зачаровують своєю живописною сміливістю, а графічні роботи вражають витонченою артистичністю і могутнім художнім темпераментом.

Виставка “Олександр Богомазов: творча лабораторія” пропонує глядачу зануритися у глибини творчого процесу митця. Представлені разом з картинами численні ескізи та начерки до них дають можливість побачити внутрішні творчі процеси, народження образотворчих ідей, які перетворюються на неперевершені художні образи, й осмислити місце художника у світовому авангардному русі.

“Я художник. У цьому мої і слабкість, і сила. Відмовитися від цього я не можу, бо вже знаю, що за першої нагоди в мені знову запалає бажання ще з більшою силою. Це не примха, а необхідність, сенс життя. Я знехтував усіма іншими кар’єрами, які б забезпечили мені матеріальний добробут, я проміняв їх на мистецтво і думаю, що вчиняючи так, я не йшов лише за одним своїм примхливим бажанням. Я мав можливість порівнювати і можу з гордістю сказати, що не помилився: кращого я не знаю!” — зазначив Олександр Богомазов у своєму щоденнику в 1910—1911 роках.

Улітку 1911 року Олександр Богомазов як кореспондент газети “Киевская мысль” вирушив до Фінляндії. Він відвідує фінські міста та містечка Іматра, Вуоксеніска, Пункахар’ю, Вільманстранд, Нейшлот, околицю озера Сайма. Під час подорожі художник писав пейзажі аквареллю, тушшю, олійними фарбами.

“Діно, Діно! Як гарно, коли б ти знала!.. Я сиджу зараз біля хвиль Малої Іматри, мов прикутий... Дивлюсь — і не намилуюся: які дивовижні полиски кольорів, яка могуть, стрімкість! Білі клуби піни, здіймаючись високо вгору, палають і переливаються, падають і знову постають, зачаровані!” — писав Богомазов у листі до своєї дружини Ванди Монастирської-Богомазової 24 червня 1911 року.

Богомазова приваблюють різноманітні миттєвості життя міста. Однією з улюблених тем стало зображення різних сюжетів з київського ринку, де вирує багатоманітне повсякденне життя. Перші відомі роботи на цю тему з’явилися в ілюстрованому додатку газети “Киевская мысль” (1912). У подальшому ми бачимо варіації цього сюжету в різних стильових формах — від графічних аркушів, виконаних тушшю в стилі модерн, до кубофутуристичного начерку олівцем (1914) і живописного полотна “Базар”, яким відкривалася виставка “Кільце” 1914 року.

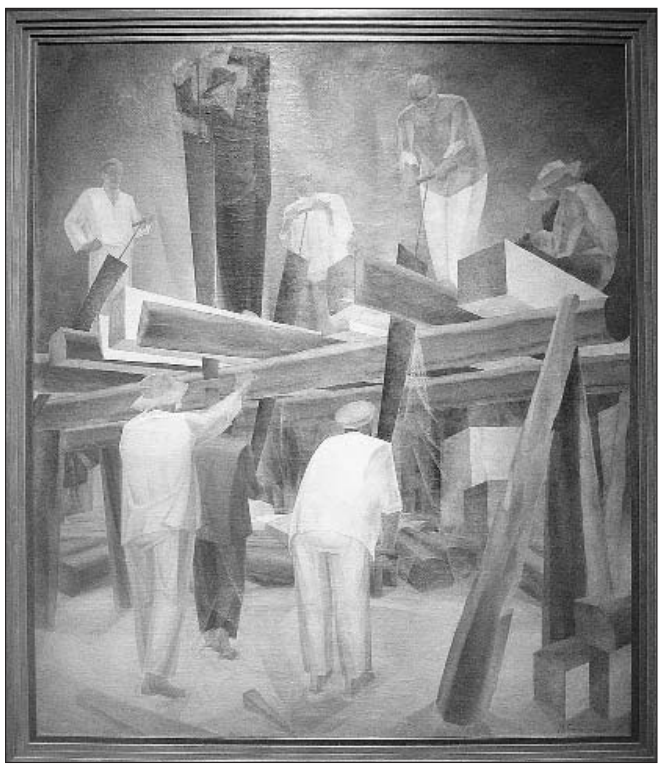

Олександр Богомазов “Пилярі”

Її організували Олександр Богомазов, Михайло Денисов, Катерина Васильєва, Олександра Екстер та члени гуртка “Мистецтво” при Київському політехнічному інституті.

Для Олександра Богомазова ця виставка стала початком нового етапу творчості, своєрідним художнім маніфестом.

У рецензії на виставку Микола Форегтер писав: *“Багатше та яскравіше за всіх представлений Богомазов. Він найбільш цілісний серед художників “Кільця”; цілком свідомо відходячи від заповітів Сезанна, він шукає ще більшої матеріальності, ще більшої структурності портретів. У ньому помітна любов до нових форм композиції, шукання цілісної виразності картини. І при цьому він не впадає в крайнощі... Богомазов шукає, і саме розумно, в тій сфері, яка відведена мистецтву, і про серйозність його шукань свідчить низка малюнків. Його “Святий куточок” і “Базар” є шедеврами, гідними зайняти місце у будь-якій колекції сучасного живопису”.*

Самобутній творчий стиль Олександра Богомазова сформувався у 1913—1916 роках під час роботи над теоретичними працями “Живопис та елементи” (1914) та “Думки про мистецтво” (1915—1916).

Короткий, але насичений час практичних і теоретичних розвідок митця втілився в оригінальний творчий стиль, який визначався “фірмовим” внутрішнім динамізмом різноманітних живописних форм, розвився у напрямі подальших формалістичних експериментів і в найрадикальніших з них переступив за межу безпредметності.

Твори, виставлені в залах Національного художнього музею України, свідчать про знайомство Олександра Богомазова з різними напрямами європейського авангардного мистецтва, зокрема й футуристичною концепцією відображення світу через демонстрацію руху об’єктів, з яких він складається. Художник відкриває низку власних мистецьких прийомів, що дають йому змогу не лише передавати динамічні стани зображуваних об’єктів, а й зробити акцент на психологічному сприйнятті глядачем відчуття цього руху.

Центральну частину експозиції відведено живописному циклу “Праця пилярів” (1927—1930), програмному твору Богомазова, в якому автор найповніше розкрив свої теоретичні й практичні досягнення. Художник устиг створити дві картини циклу — “Пилярі” (1927—1929) і “Правка пилок” (1927). Друга робота близько століття перебувала у зруйнованому стані в закритому “спецфонді” музею, її реставрація тривала майже три роки. Третю картину “Накат колоди” (1927—1930) художник не встиг написати через передчасну смерть, про неї відомо з численних ескізів, які також є в експозиції.

На виставці зібрано й представлено твори з колекцій державних українських музеїв, приватних зібрань, фондів ЦДАМЛМ України, де зберігається мистецька спадщина Богомазова.

Таємниці родини Міловзорових

Музей сучасного мистецтва України презентує виставку родини Міловзорових “Династичні хроніки”, що є частиною великого музейного проекту “Сімейні цінності — родинні зв’язки”. Представлено роботи Олександра Міловзорова та його дочок — Оксани Міловзорої та Олександри Шехірєвої.

Олександр Міловзоров — український художник, скульптор, галерист. У його багатогранному творчому доробку створення освітлювальної апаратури для консульства Болгарії, Палацу урочистих подій, меморіального Будинку-музею Тараса Шевченка в Києві; оформлення інтер’єрів Національної філармонії України, Національної бібліотеки України для дітей, станцій столичного метрополітену — “Тараса Шевченка”, “Республіканський стадіон” (нині “Олімпійська”). Роботи художника зберігаються у художніх музеях нашої держави та за кордоном, а також — у приватних колекціях.

Олександр Петрович має яскраву творчу біографію. Навчався у Києві та Санкт-Петербурзі, увібрав у себе науку різних мистецьких шкіл, зустрів людей, які допомогли закохатися в професію, освоїти її тонкощі. Під час строкової служби в НДР відвідував музеї, бачив роботи європейських майстрів.

Повернувся до рідного Києва вже зі сформованим художнім баченням і гострим бажанням творчої самореалізації. Працював у монументальному цеху Комбінату “Художник”. Його твори почали оживляти Київ, надавати місту сучасного звучання. Олександр шукав себе у найрізноманітніших техніках.

Разом з однодумцями організовує “Триптих” — кооперативне об’єднання кількох художників у галузі прикладного мистецтва. Створена силами команди галерея стала “першою ластівкою”, центром творчого імпульсу на Андріївському узвозі Києва. Бренд “Триптих” зазвучав як знак високого рівня професіоналізму, доброго смаку, ексклюзивної національної марки. Досвід галерейної роботи допоміг під час створення “Галереї-36”, що була відкрита 6 грудня 1995 року.

Старша донька митця Оксана — українська художниця, кераміст, дизайнер предмета. Нині мешкає в Італії. Протягом десяти років працювала з порцеляною. А коли порцелянові заводи припинили виробництво, стала шукати себе у проектуванні ювелірних виробів. З часом пошуки привели до графіки. Її “Венеціанські вікна” — це поєднання екстер’єрних монохронних фрагментів з соковитими мальовничими вставками фруктових або квіткових композицій.

Олександр Міловзоров і Олександра Шехірєва

Олександра Шехірєва — молода художниця-пошуковець. Після закінчення Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури займається ілюстрацією та оформленням книжок. Стажувалася в Цюаньчжоуському інституті інформаційного інжинірингу (Китай). Була волонтером-архітектором на дитячому фестивалі “ArchiKids”. Проводила для дітей лекції з історії моди, стилістики, моделювання костюма, а також воркшопи зі створення капсульних колекцій.

— Такої великої виставки у нас не було дуже давно, навіть тоді, коли ми готували експозиції з фондів музею, — наголосила мистецтвознавець Ірина Алексєєва. — Тут представлено більше 250 робіт, в яких Олександр Мілозоров промовляє зрозумілою і логічною для нього мовою — метафорою.

— Олександр створив перші дві незалежні галереї, які визначали творче обличчя Андріївського узвозу, — розповіла мистецтвознавець Алла Ревенко. — Він — ремісник у високому розумінні цього слова. Саме такими ремісниками були великі художники епохи Відродження. Митець вражає своїм живописом, графікою. Але передусім він монументаліст, який мислить середовищем і синтетичними категоріями. На жаль, багато його монументальних робіт, як і творів його колег, знищено в останні роки.

— У мистецтві потрібно відчувати, знати і вміти, плюс — спеціальна освіта, — зазначив художник Святослав Климченко, який знайомий з О. Міловзоровим ще зі студентських років. — Усі ці якості є в Олександра.

Журналіст Вікторія Лищенко розповіла про цикл фільмів, присвячених Олександру Міловзорову, що створюють на студії “Толока”. Друзі майстра поділилися спогадами та прочитали вірші, присвячені митцю.

Під час відкриття виставки відбулася презентація альбому “Олександр Міловзоров. Київ”, виданого за фінансової підтримки Музею сучасного мистецтва України. Лауреат багатьох міжнародних конкурсів Анастасія Шанскова майстерно виконала твори Йозефа Гайдна, Ференца Ліста і Павла Колпакова.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

«Григорій Сковорода — це моє чистилище»

У “СП” (ч. 20 за 2019 р.) ми писали про моновиставу Петра Приступова “Відаю людину”, яку він нещодавно презентував у Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я”. Сьогодні пан Петро гість “СП”.

— Як Григорій Сковорода увійшов у Ваше життя?

— Все почалося з активної пропагандистської кампанії на Українському радіо 1972 року, присвяченої 250-річчю від дня народження Григорія Савовича. А радіо тоді було моїм основним інформаційним співрозмовником. Дещо бачив по телебаченню: тоді ж демонструвався фільм Івана Кавалерідзе “Григорій Сковорода”. Все це відклалося в моїй свідомості.

Наступного року якось ішов до метро по Хрещатику. Праворуч на книжковій розкладці побачив книжку з прекрасним аскетичним обличчям. Вона мене зачудувала. Це був двотомник Григорія Сковороди. Приніс книжки додому і став читати. А читати спочатку міг лише вступну статтю академіка Шинкарука, бо вона була написана сучасної українською мовою. Все інше — давньоукраїнською, тексти дуже цікаві, але не зовсім зрозумілі. Першим номером там стояв “Сад Божественних пісень”. Отак я познайомився з Григорієм Сковородою на Хрещатику.

— Коли Ви почали створювати пісні за його творами?

— Твори Григорія Сковороди почав виконувати з 1974 року. До цього в моєму творчому доробку були пісні на вірші Миколи Руденка, Ліни Костенко, Ганни Чубач, а також Пастернака, Мандельштама, Ахматової, інших українських та російських поетів. Але вже більше сорока років спадщина Григорія Савовича є провідною в моїй творчості.

Першою написав музику до 24-ї пісні “Саду Божественних пісень”. За п’ять років створив ще шість чи сім співанок. Показував свої творіння близьким друзям, а на широку публіку виходити ще не наважувався. Зізнаюся чесно, не завжди достеменно розумів зміст усього того, про що співаю.

1979 року завітав до академічного Інституту літератури, аби показати свої пісні. Мені порадили звернутися до Олекси Мишанича, який тоді був вченим секретарем інституту. Йому сподобалося, і він запропонував прийти на зібрання відділу давньої літератури, на яке запрошували викладачів вишів. На зібранні був Володимир Крекотень, інші знані вчені. Вони сказали, що музика дуже пасує до слів. Але якою мовою я співаю? Мене зголосилися навчити правильної вимови текстів Сковороди. Взявся допомагати відомий нині вчений Микола Сулима, який тоді був аспірантом. Також до цієї справи долучилися Мишанич і Крекотень. Приходив до них

мало не щодня. За цей час гарно опанував вимову. В моєму творчому доробку вже було 12 пісень на твори Сковороди. Я був впевнений, що вже співаю правильно. Це був важливий етап у моєму житті.

Один з моїх виступів прозвучав на Українському радіо. Мене запросили до молодіжної редакції, але сказали, що не записуватимуть моїх пісень під супровід електрогітари, потрібно обрати якийсь інший музичний інструмент. Якось мене познайомили з доцентом Київської консерваторії (нині Національна музична академія ім. П. І. Чайковського) Миколою Прокопенком, який робив кобзи. Телефоную йому, хочу замовити кобзу, але він відмовляється (у цей час робив кобзи цілому оркестру для Українського радіо і був дуже зайнятий). Але коли я сказав, що виконую пісні на слова Григорія Сковороди, він зголосився. Так ім’я видатного українського письменника і мислителя стало тим ключем, що відкриває людські серця.

У 80-ті роки багато виступав. Серед моїх слухачів були науковці академічних інститутів літератури і філософії, учасники сковородинівських читань, наукових заходів. Я бачив, що люди слухають, але не слідкують за текстом. Вирішив перекладати тексти сучасною українською мовою. 1994 року переклав 16 пісень. А навесні цього ж року з’явилося гарвардське видання текстів Григорія Сковороди українською мовою. Далі я почав співпрацювати з перекладачем цих творів Валерієм Шевчуком, який став для мене вчителем і наставником.

Після того, як почав виконувати твори Сковороди сучасною українською мовою, вийшов на зовсім інший рівень спілкування з публікою. Пішли виступи на фестивалях. Став лауреатом “Червоної рути”, інших музичних форумів.

— Кілька років Ви співпрацювали з Київської академічною майстернею театрального мистецтва “Сузір’я”.

— Власне Григорій Сковорода привів мене до цього театру. У цей час тут ставили про нього виставу. У самому спектаклі я не грав, але виконував пісні перед початком і в антракті. Водночас працював там звукорежисером. Знав напам’ять усі ролі. Через три роки я залишив роботу в “Сузір’ї”, але навчився там акторської дисципліни. Бачив, як працюють актори і режисери, бачив, що таке справжнє перевтілення.

Роль Григорія Сковороди грав Богдан Ступка. У виставі він наче сходив зі стіни і це вже був не звичайний виконавець, а справжній Сковорода. У виставі він говорив давньою мовою. Складно було зрозуміти зміст, але він грав так, що кожне вимовлене слово вкладав у серця людей. Пам’ятаю один цікавий випадок. До вистави залишалося п’ять хвилин, а молоді актори запізнювалися. Богдан Сильвестрович сказав: “Ступка і приступка вже тут, починаймо”. Попросив мене, аби я затягнув вступ як міг, отож я виконав не одну, а чотири чи п’ять пісень. Також доводилося працювати з великими українськими акторами Миколою Рушковським і Адою Роговцевою.

— Нині Ви мешкаєте в Німеччині.

— Спочатку це було своєрідне творче відрядження до цієї країни. Довелося побувати в місті Ерфурті, що неподалік містечка Галле. За переказами, Сковорода бував у цьому місті і познайомився тут з відомим філософом Християном Вольфом. Затрималися тут з дружиною вже на 15 років. Викладав музику. Створюю українські програми для радіо. Маю тісні зв’язки з українським товариством. Це товариство вже не перший рік надає гуманітарну допомогу Центральному шпиталю Збройних сил України. У 2014—2015 роках ми проводили мітинги на підтримку України.

З концертами виступав у Берліні, Мюнхені, інших містах Німеччини. Зараз домовляюся про поїздки до Чехії і Франції. Переважно виступаю перед українськими громадами. Німці теж приходять на мої концерти, пояснюю їм зміст. Але моя творчість передусім саме для українців.

Торік видав збірку. Вже написані всі 30 пісень за творами Сковороди. Книга вийшла завдяки фінансовій підтримці моїх добрих друзів, серед яких Сергій Кандул. Раніше він мешкав поруч з нами у Німеччині, зараз живе у Швейцарії.

2011 року я став лауреатом премії імені Григорія Сковороди, а 2019-го — ім. Івана Огієнка.

Моїм університетом є час. З часом змінююся я, і з’являються нові речі, які починають мене цікавити і які я не можу залишити без своєї творчої уваги. За останні 15—20 років зробив спектакль, який назвав “Відаю людину”. Це фрагменти з творів Сковороди. Скомпонував їх, додав музику. Сюжет вистави розкриває поняття — “пізнай себе”. Тут йдеться про щастя, про святині, про народження дитини і про народження Творця.

Приїжджаю на Батьківщину раз на рік. Україна зараз як ніколи активно спілкується зі світом. Мені здається, що в культурному плані наша держава нині піднімається.

Днями довелося виступати в одній з ветеранських організацій. Виконував Сковороду, бачив очі людей. Вони готові сприймати глибокі речі. Вже кілька років завдяки художньому керівникові Київської академічної майстерні театрального мистецтва “Сузір’я”, народному артисту України Олексію Кужельному, маю можливість виступати в цьому театрі з програмою “Відаю людину”. Для мене Сковорода — це моє чистилище, моя школа, моє благо, якими я хочу поділися. Сковорода як жив, так і вчив, як вчив, так і жив. Це не філософ-теоретик, а філософ-практик. Як і, скажімо, Сократ. Він знав ціну і життю, і смерті.

Хочу зі сковородинською програмою проїхати по всій Україні, аби знайомити людей зі справжнім Сковородою. Готовий виступати мало не щодня. Також у мене є дитяча програма. Але на здійснення такого проекту потрібні кошти, яких я, на жаль, не маю.

Кіно з Миколою Вінграновським

Національна філармонія України запросила на поетичний концерт “Микола Вінграновський. Кіно, що зветься життям”. Автор ідеї концерту Олександр Рудько.

В основу сценарію поетичного кіноконцерту закладено цикл сонетів “Вінок на березі юності”, який Микола Вінграновський створив у двадцятирічному віці. 15 сонетів втілюють мрії молодої людини про майбутнє життя, про кохання, дружбу, долю рідного народу та батьківщини. Кожен сонет відтворює глибокофілософські роздуми про те, як належить прожити своє життя.

Тематично поетичний кіноконцерт поділено на епізоди “Спогади про дитинство”, “У Києві стало страшнувато”, “Москва. Рік з Довженком”, “Повість київських полум’яних літ”, “Ви чуєте? Це мій народ”, “Ні думок, ні образів...”, “Тепер я знаю, як буду працювати”, в яких відображено знакові епізоди життя і творчості митця.

Поезії “Твій берег я пройшов, моя ріка!..”, “В душі моїй печаль стоїть нежданa”, “Весна моя плодами заважніла”, “Благословен, хто може не спішить” вражають глибиною думки молодого Вінграновського. А кульмінацією циклу стає 15-й сонет, який, ніби пазл, складається з перших рядків попередніх сонетів, підкреслюючи ідею, що кожен крок у нашому житті має бути виваженим, адже саме з наших вчинків та рішень пишеться історія нашого життя.

Микола Степанович Вінграновський повною мірою розкрив усі свої таланти: акторський (Іван Орлюк, “Повість полум’яних літ” (1961), Дончак, “Сейм виходить з берегів” (1962); режисерський (художні стрічки, відзняті на Київській кіностудії ім. О. Довженка: “Дочка Стратіона” (1964), “Ескадра повертає на Захід” (1966), “Берег надії” (1967), “Дума про Британку” (1970), “Тихі береги” (1973), “Климко” (1984) та документальні фільми “Слово про Андрія Малишка” (1983), “Щоденники О. П. Довженка” (у співавторстві з Леонідом Осикою), “Щоденник. Довженко. 1941—1945” (1993), “Чигирин — столиця гетьмана Богдана Хмельницького” (1993), “Батурин — столиця гетьмана Івана Мазепи” (1994), “Галич — столиця князя Данила Галицького” (1995), “Гетьман Сагайдачний” (1999).

Та найповніше Миколі Вінграновському вдалося прозвучати у своїх поетичних і прозових творах: “З книги першої, ще не виданої” (1961), збірках “Атомні прелюдії” (1962), “Сто поезій” (1967), “На срібнім березі” (1978); творах для дітей — оповіданнях “Бинь-бинь-бинь” і “Чорти”, збірці “Андрійко-говорійко”, книжках поезій “Мак”, “Літній ранок”, “Літній вечір” та інших.

Микола Вінграновський лауреат Шевченківської премії.

Роль Миколи Вінграновського у кіноконцерті виконував Олександр Рудько. Крім сонетів і віршів письменника з його вуст прозвучали щоденникові записи М. Вінграновського, а також уривки з прозових творів “Рік з Довженком” та “У Києві стало страшнувато”. На великому екрані демонструвалися фрагменти з художніх фільмів “Климко”, “Повість полум’яних літ” і “Зачарована Десна”.

Доповненням до поетичних та прозових рядків стали колискова “Ой ходить сон коло вікон”, українські народні пісні “Ой у гаю, при Дунаю” та “Ой летіли гуси”, а також “Де вітер землю голубить” І. Карабиця та В. Губарця, “Сумна пісня” С. Людкевича, “Пісня про мальви” В. Івасюка у виконанні Ірини Ушаньової (сопрано) та Марії Віхляєвої (фортепіано). А на завершення концерту у виконанні Камерного дівочого хору Київської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату ім. М. В. Лисенка (диригент — заслужений діяч мистецтв України Юлія Пучко-Колесник, хормейстер — Віра Шемчук) прозвучали “Гімн України” (муз. М. Вербицького, сл. П. Чубинського) та “Молитва за Україну” (муз. М. Лисенка, сл. О. Кониського).

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

“До влади мають прийти національно свідомі люди, інакше в державі ніколи не буде ладу”.

«Біденко-Фест»—II

Поет-переможець конкурсу Віктор Шупер та учениця 6 класу НВК № 1 смт Ставище Віталія Борисенко

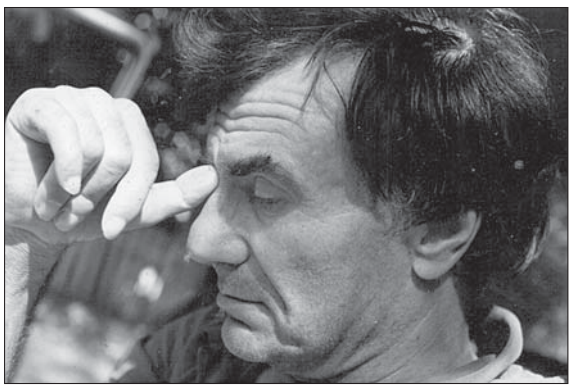

У селищі Ставище Київської області відбувся другий Міжнародний фестиваль еклектичної авангардної поезії “Біденко-фест”, присвячений пам’яті Миколи Біденка — поета, перекладача, журналіста, лауреата премії ім. Василя Симоненка. В рамках фестивалю відбулися поетичні батли та конкурс перекладів з врученням переможцям премії імені Миколи Біденка, музичні виступи бардів, співаків та народних фольклорних колективів. “Біденко-фест” заснували друзі та шанувальники творчості одного з найкреативніших українських поетів-верлібристів Миколи Біденка задля розвитку молодіжного фестивального руху та популяризації творчості митця, залучення до суспільного культурного життя людей з інвалідністю.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Микола Біденко народився 1951 року у селі Гейсиха Ставищенського району у сім’ї вчителів. Шістнадцятирічним через травму опинився прикутим до ліжка. Та він закінчує середню школу, потім факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка, вивчає мови (перекладав з чеської, польської, словацької) і творить поезію... Автор п’яти поетично-філософських збірок “Важкий метал” (1993), “Скелет блискавки” (1995), “Мислітe” (2000), “Усвідомлена необхідність” (2004), “Ліки зі смерті” (2010), лауреат премії Василя Симоненка боровся проти багатоликого московського “русского міра” та вчив людей бути самими собою — “свою землю ми не отримали у спадок // ми позичили її в дітей // і може обікрали внуків”. З життя автор цих рядків пішов 2016 року.

Член оргкомітету фестивалю, який відбувся за підтримки народного депутата України Віталія Гудзенка (фракція “Блок Петра Порошенка”), депутат Ставищенської райради Юрій Деркач підкреслив: “Микола Біденко був прекрасною, дуже обдарованою людиною, вірним другом і товаришем. І хоч пересувався в інвалідному візочку (а на великі відстані на “Запорожці”), — завжди збирав навколо себе багато людей. Своїм словом наполегливо боровся за рідну мову і Україну. І під час Євромайдану, і вже коли почалася війна з москалями на сході, зі свого “Запорожця” роздавав листівки й українські патріотичні газети. Казав, що до влади мають прийти національно свідомі люди, інакше в державі ніколи не буде ладу”.

А голова Благодійного фонду “Фортеця” Олександр Ференець наголосив, що Микола Біденко був істинним корифеєм сучасного слова, який просував і розвивав українську поезію. Голова Ставищенської райради Віктор Малаш та голова Ставищенської селищної ради Володимир Кошинський підкреслили, що Микола Біденко був неординарним поетом і особистістю, що літературно-мистецький фестиваль його імені набирає обертів.

Перед гостями виступали вихованці Гейсиського будинку культури з батьківщини Миколи Біденка: дитячий танцювальний ансамбль “Маківка” під керівництвом Ірини Суткової; дитячий вокальний ансамбль “Намисто”; аматорський вокальний ансамбль “Крила” під керівництвом Леоніда Твердоступа.

Серед понад 150 молодих поетів, які надіслали на конкурс свої твори, переможцями конкурсу та лауреатами премії ім. Миколи Біденка стали Віктор Шупер та Ірина Новинська в номінації “Авторська поезія”, а також Микола Адам з Білорусі в номінації “Переклад”. Премії вручив та привітав з заслуженою перемогою Євген Гудзенко, помічник народного депутата України Віталія Гудзенка (Віталій Іванович був почесним головою журі “Біденко-ФЕСТ—2019” та генеральним спонсором цьогорічного фестивалю). Віталію Борисенко, ученицю 6 класу НВК № 1, було відзначено спецпремією як наймолодшу талановиту учасницю поетичного конкурсу. Віктор Овчаренко вручив грамоту та грошову допомогу талановитій дівчині. Письменниця, член журі конкурсу імені Миколи Біденка Раїса Талалай подарувала Віталії символ творчого натхнення — Пегаса та книги відомих поетів, зокрема лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Леоніда Талалая. Щиро пораділа успіхам та відзнакам юної поетки її наставник Галина Кулікова. А далі аж до самого вечора друзі та шанувальники творчості українського Прометея (так називають Миколу Біденка ті, хто його добре знав) й еклектичної, авангардної чи альтернативної поезії, котрі зібралися з Києва і Київщини, Прикарпаття, Запоріжжя, Закарпаття, Хмельниччини, Одещини, Луганщини й інших регіонів (зокрема і Мистецький Рух “МІТ”, СІМ — Спілка і Молодь) ділилися спогадами про поета. З Білорусі до Ставища завітала велика група літераторів: Янка Лайков, Марина Лайкова, Таццяна Будовіч-Барадулі, Павло Астраухов.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Микола ТИМОШИК, Георгій ФІЛІПЧУК, Микола ЦИМБАЛЮК, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА, Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК, Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**

4 820095 780016 19023